

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2007

Lívia Sýkorová

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAHE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

OBOR: MEDZINÁRODNÝ OBCHOD

Ekonomické reformy v krajinách Perzského zálivu

Vypracovala: Lívia Sýkorová

Vedúca bakalárskej práce: Ing. Zuzana Stuchlíková

Prehlásenie

Prehlasujem, že bakalársku prácu na tému
"Ekonomické reformy v krajinách Perzského zálivu"
som vypracovala samostatne.

Použitú literatúru a podkladové materiály
uvádzam v priloženom zozname literatúry.

V Prahe dňa 7. mája 2007

Podpis

Ďakujem vedúcej mojej bakalárskej práce Ing. Zuzane Stuchlíkovej za pomoc pri tvorení práce, za cenné pripomienky a rady.

OBSAH

ÚVOD	5
1. VÝZNAM OBLASTI PERZSKÉHO ZÁLIVU A OPEC VO SVETE	6
1.1 Ako sa ropa stala komoditou so strategickým významom?	6
1.1.1 Charakteristika a význam OPECu	8
1.2 Ropné šoky a adaptácia postihnutých zemí	9
1.2.1 Charakteristika a význam Medzinárodnej agentúry pre energiu	12
1.3 Ťažba, spracovanie a zásoby ropy	13
1.3.1 Vybrané aspekty trhu s ropou - druhy, cena a indexy ropy	16
1.4 Význam oblasti Perského zálivu na svetovom trhu s ropou a pre vybrané zeme ...	20
2. ZÁVISLOSŤ VYBRANÝCH ZEMÍ PERZSKÉHO ZÁLIVU NA ROPE	24
2.1 Saudská Arábia	24
2.1.1 Politická štruktúra Saudskej Arábie	24
2.1.2 Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie	25
2.2 Spojené arabské emiráty	29
2.2.1 Politická štruktúra	29
2.2.2 Ekonomická štruktúra	29
2.3 Kuvajt	32
2.3.1 Politická štruktúra	32
2.3.2 Ekonomická štruktúra	33
3. EKONOMICKÉ REFORMY V KRAJINÁCH PERZSKÉHO ZÁLIVU	36
3.1 Saudská Arábia	36
3.1.1 Orgány podporujúce reformy	36
3.1.2 Reformy v Saudskej Arábii	37
3.1.3 Doporučenia medzinárodných organizácií	41
3.2 Spojené arabské emiráty	42
3.2.1 Reformy v Spojených arabských emirátoch	42
3.2.2 Doporučenia medzinárodných organizácií	46
3.3 Kuvajt	47
3.3.1 Kuvajtské reformy	47
3.3.2 Doporučenia medzinárodných organizácií	51
LITERATÚRA	55
PRÍLOHA	59

ÚVOD

Tému „Ekonomické reformy v krajinách Perzského zálivu“ som si vybrala nielen z dôvodu jej aktuálnosti. Výzvou je pre mňa nepoznanosť tejto oblasti a nedostatok českej a slovenskej literatúry k tejto téme. Mohla by teda byť určitým prínosom v povedomí o snahách a reformách týchto krajín. Ich prístup k ropnej problematike a závislosť na rope nie sú úplne vyjasnené pojmy. Cieľom mojej práce teda bude poukázať na pozíciu ropy v dnešnom svete, druh závislosti krajín Perzského zálivu na rope, a predovšetkým načrtnúť pohľad do budúcnosti; do doby, kedy ropa nebude kľúčovou komoditou k získavaniu energie a zbytok sveta bude schopný získavať potrebnú energiu z vlastných zdrojov. Chcela by som ukázať, že krajiny Perzského zálivu túto možnosť nielen pripúšťajú, ale dokonca sa na ňu cieľavedome pripravujú.

V súčasnom svete je ale ešte stále hlavným energetickým zdrojom ropa. Ako sa z ropy stala strategická komodita sa budem snažiť priblížiť v prvej kapitole. Táto kapitola sa takisto bude zaoberať zoskupeniami, ktoré vďaka distribúcii ropy vznikli. Poukážem na ropné šoky a dôvody, ktoré ich zapríčinili. Nemenej dôležité je rozmiestnenie ropných zásob vo svete. Tu sa budem snažiť vyzdvihnúť význam oblasti Perzského zálivu. Subkapitola o určitých aspektoch trhu s ropou by mohla vyjasniť vzťah medzi tvorbou ceny ropy a jednotlivými druhmi ropy. Na konci prvej kapitoly sa pokúsím o nadviazanie na získané poznatky a vykreslenie dôležitosti regiónu pre svetové veľmoci.

V druhej kapitole budem približovať mieru a druh ropnej závislosti troch krajín Perzského zálivu. Začnem Saudskou Arábiou, ktorú som vybrala ako dominantnú krajinu daného regiónu. Je nielen neoficiálnym „udávateľom kurzu“ v oblasti ropnej politiky, ale aj predstaviteľom muslimskej spoločnosti, ktorej hlavným náboženstvom je wahhábizmus. Zaujímavosťou teda bude, ako sa krajina, ktorej náboženstvo radí spiatočku v prípade každej reformnej snahy, vysporiada s úlohou integrácie do svetovej politiky a reformnými snahami na „dobu po rope“. Tieto snahy sa budem snažiť zachytiť v poslednej, tretej kapitole. Podobne budem rozoberať aj Spojené arabské emiráty. Túto krajinu som vybrala ako ďalší významnejší štát v Perzskom zálive so strategickými zásobami ropy. Prostredie v Spojených arabských emirátoch by malo byť reformám naklonenejšie v porovnaní so Saudskou Arábiou, avšak to neznamená, že reformám sa v ňom bude lepšie dariť. Treťou krajinou bude Kuvajt. Keďže v Perzskom zálive sa nachádza rada malých ekonomík, Kuvajt som poňala ako ich predstaviteľa, hoci sa môže ukázať, že dosť špecifického.

1. VÝZNAM OBLASTI PERZSKÉHO ZÁLIVU A OPEC VO SVETE

V tejto kapitole sa budem venovať objavu ropy a jeho ceste k dnešnému strategickému významu. Organizácie, ktoré vznikli na podnet rastu významnosti ropy majú dôležitú úlohu až dodnes. História ropných šokov, rozloženie ropných zásob a trh s ropou poukazujú na druh významnosti oblasti Perzského zálivu vo svete. Obchod svetových veľmocí s krajinami Perzského zálivu s ropou nabera zaujímavé rozmery, ktoré takisto priblížim v tejto kapitole.

1.1 Ako sa ropa stala komoditou so strategickým významom?

V dôsledku dobrej horľavosti sa ropa využívala už v staroveku, a to hlavne ako prostriedok na svietenie a ako palivo. Výstupy surovej ropy na zemský povrch boli bežným javom v oblasti Stredozemného mora. Jej použitie však bolo len obmedzené: na utesňovanie člnov, impregnáciu látok, ako palivo faklí. Využívali ju vraj už Asýrčania v 7. st. pr. Kr., neskôr ju Peržania ťažili zo studní. Nazývali ju „nafata“, čo v preklade znamenalo „presakujúca kvapalina“ a odtiaľ pramení aj jej dnešný názov. Číňania ju ťažili asi už od 11. st. pr. Kr. z hĺbok 1000 m.

V Európe nájdeme prvé zmienky o rope už v 16. storočí, avšak prvenstvo v jej objavení sa datuje do roku 1854. Poľský lekárnik I. Lukasiewicz si v tomto roku osvietil výklad svojej lekárne petrolejovými lampami. Vďaka tomuto vynálezu bola v poľskom meste Lwów prevedená prvá operácia v noci. Lukasiewicz si nechal tento vynález patentovať. V Bóbrci pri Krosne zahájil ťažbu ropy a v Jasle založil prvú rafinériu. Ťažba z týchto ložisiek v roku 1909 presahovala 2 mil. ton ročne, čo predstavovalo vo vtedajšej dobe 5,2 % svetovej produkcie¹. Napríklad v Rumunsku ropa samovoľne vychádzala na povrch, bola teda „ťažná“ obyčajnými lopatami.

Za symbolický rok počiatku rozvoja a ťažby ropy môžeme považovať rok 1859. V Pensylvánii vyvrtal Edwin. L. Drake z hĺbky 69 stôp prvú americkú ropu. Tá bola dokonca predávaná v lekárňach v malých flaštičkách, pretože bola považovaná za liečivú. Z dôvodu vynájdenia petrolejovej lampy, dopyt po rope rýchlo rástol. Drake dúfal, že sa mu ho podarí uspokojiť a stal sa príkladom pre podnikavcov, ktorí začali pátrať po ložiskách ropy. V roku 1860 už svetová produkcia ropy predstavovala 500 000 barelov (1 barel = 158,9 litra), v 1870

¹ Ropa a História, Symopt multimedia,
http://www.cez.cz/presentation/static/encyklopedie/vykladovy_slovník_energetiky/hesla/ropa.html.

20 mil. barelov ročne². Čím sa množstvo ťaženej ropy zvyšovalo, klesali jej ceny a zisky firiem sa zmenšovali. Náplasťou na tento problém bolo založenie spoločnosti Standard Oil Trust Johnom Davisom Rockefellerom. Postupom času nakúpil Rockefeller všetky konkurenčné podniky obchodujúce s ropou, a tým umožnil vznik monopolu s názvom Standard Oil Company. Kvôli známemu Shermanovmu antitrustovému zákonu bola spoločnosť donútená rozdeliť sa na 7 separátnych štátnych spoločností, tzv. „Sedem sestier“. Zrodom automobilu na počiatku 20. storočia sa ropa stávala stále žiadúcejšou. V oblasti ťažby, dopravy a distribúcie ropy si kartel „Siedmich sestier“ získal a udržal dominantné postavenie až do počiatku 70. rokov. Päť spoločností z USA (Exxon, Gulf Oil, Mobil, Texaco a Socal), britská British Petroleum a britsko-holandsko-americká spoločnosť Royal Dutch Shell ovládali trh, 50 % ťažby, spracovania a predaja ropy a disponovali 70 % zásob ropy.³

Na počiatku 20. storočia sa po prvý-krát kvôli vzrastajúcemu významu a využívaniu ropy dostavil strach z vyčerpania ropných zásob. Strach z vyčerpania zásob ovláda politiku tohto priemyslu až dodnes. Začalo sa teda hľadať a skúmať inde. Ropa bola objavená napríklad v Mexiku, vo Venezuele, v Iráku, v Iráne a na Blízkom Východe. Američania objavili nové polia v Texase, Oklahome a Kalifornii a zahanbiť sa nedal ani Sovietsky zväz. Rozsiahle nálezky a veľké prebytky ropy znižovali jej cenu. Zavádzané boli rôzne reštrikcie, regulácie a tarify na dovozy ropy. Niektoré vlády znárodňovali tento priemysel za účelom kontroly exportu.

Po druhej svetovej vojne sa americká pozornosť zamerala na oblasť Blízkeho východu, hlavne na oblasť Perzského zálivu. Väčšina amerických zásob bole vyčerpaná vo vojne na pohon tankov a inej vojenskej techniky. USA objavila ropu v Kuvajte a v Saudskej Arábii; Veľká Británia získala kontrolu nad iránskymi ropnými poliami, čo svedčí o vzrastajúcom záujme svetových veľmocí o túto oblasť. Po vojne sa význam Perzského zálivu výrazne zvýšil, keďže jej ropné náleziská boli obrovské. Závislosť Ameriky na týchto zásobách sa stala značnou. V 70. rokoch Amerika spotrebovávala tretinu ropy Blízkeho východu. Ropní producenti Blízkeho východu si uvedomili vlastnú nepostrádateľnosť, nízke ceny ropy na svetovom trhu a rozhodli sa založiť organizáciu na vzájomnú podporu a zvyšovanie ziskov z ťažby, produkcie a distribúcie ropy. V roku 1960 bola založená organizácia OPEC (Organization of Petroleum Producing Countries/ States).⁴

² Mintz, S.: Ropná politika, <http://www.digitalhistory.uh.edu/historyonline/oil.cfm>.

³ Mezinárodní politika 9/2003, s.6.

⁴ Mintz, S.: Ropná politika, <http://www.digitalhistory.uh.edu/historyonline/oil.cfm>.

1.1.1 Charakteristika a význam OPECu

Irán, Irak, Kuvajt, Saudská Arábia a Venezuela boli piati zakladajúci členovia kartelu OPEC. OPEC je v dnešnej dobe označovaný aj ako ropný monopol. Dôvodom sú nasledujúce fakty: 14 súčasných členov OPECu produkuje 27 % svetovej ropy, disponuje 57 % zásob ropy, čo je 715 miliárd barelov. Je tiež obdarený bohatstvom zemného plynu, vlastní 45 % svetových zásob, čo predstavuje 2,462 bilióna barelov zemného plynu. Na konci roku 2003 bola jeho produkčná kapacita 22,9 mil. ton, v prepočte je to 32 % celkovej svetovej produkčnej kapacity. 40 % spotreby svetovej energie tvorí ropa, celkový podiel ropy na celosvetovej energetickej spotrebe sa oproti 70. rokom zmenšil len o 10 %.⁵ Oficiálnym cieľom OPECu je: „koordinácia a zjednotenie ropnej politiky medzi členskými štátmi za účelom zaistenia spravodlivých a stabilných cien pre producentov ropy; efektívne, ekonomické a pravidelné dodávky ropy do zemí spotreby a spravodlivá úhrada krajinám investujúcim do ropného priemyslu.“⁶ Existujú však názory, že OPEC netvorí ceny ropy na základe ponuky a dopytu na trhu, ale 30 % z cien ropy je tvorený na základe špekulácií arabských šejkov. Je totiž veľmi ťažké zhodnotiť, či oficiálne priznávané zásoby ropy arabskými krajinami zodpovedajú skutočnosti. Strach z vyčerpania zásob, v ktorom sme udržiavaní už od rozmachu ropného priemyslu umožňuje strategické určovanie svetových cien ropy OPECom. Určite pozitívne však OPEC pôsobí na stabilitu regiónu Perzského zálivu.⁷

Príklad rozvoja spolupráce v rámci OPECu – vznik Rady pre spoluprácu zemí Zálivu

V rámci organizácie OPEC sa vyvinuli bližšie kontakty medzi krajinami Perzského zálivu. Na základe historických, kultúrnych a geografických väzieb založili v roku 1981 Gulf Cooperation Council (GCC, Radu pre spoluprácu zemí Zálivu). Zakladateľmi a súčasnými členmi je 6 štátov: Saudská Arábia, Spojené Arabské Emiráty, Bahrajn, Omán, Katar a Kuvajt. Oficiálnym cieľom tejto organizácie je: „dosiahnuť koordináciu, integráciu a prepojenie medzi členskými štátmi vo všetkých oblastiach, posilňovanie väzieb medzi občanmi, formulácia regulácií v oblastiach ako ekonomika, financie, obchod, clá, turizmus, legislatíva, administratíva, rovnako ako zaistenie vedeckého a technického pokroku v priemysle, ťažbe, poľnohospodárstve, v starostlivosti o vodné a živočíšne zdroje, zakladanie vedecko-

⁵ Fakty o exporte ropy a zemného plynu Perzského zálivu, Medzinárodná energetická agentúra, <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/pgulf.html>.

⁶ Stručná história OPECu, OPEC, <http://www.opec.org/aboutus/history/history.htm>.

⁷ Problém menom OPEC, Právě spektrum, <http://www.prave-spektrum.sk/article.php?192>.

výskumných centier, joint ventures a podpora spolupráce súkromného sektoru.“⁸ Zámerom GCC je diverzifikácia ekonomík Zálivu a zvýšenie konkurencieschopnosti na svetovom trhu. Tomu by mala napomôcť aj zóna voľného obchodu, o ktorej momentálne jedná s Európou.⁹ Na svojich stránkách Výbor uvádza, že disponuje 45 % svetových ropných zásob a 14 % svetových zásob zemného plynu. V oblasti ropnej politiky sa GCC snaží o „koordináciu a unifikáciu ropnej politiky na medzinárodných trhoch a o opatrenia, ktoré zabraňujú škodlivej konkurencii, dosiahnutie maximálneho zisku a zaistenie stability v členských štátoch.“¹⁰ Vytvorili si Pohotovostný plán ropných produktov, v ktorom zakotvili vzájomnú pomoc pri deficite predaja, distribúcií či ťažbe ropných výrobkov. Zostavili Reguláciu vypožičiavania ropy. Ak by malo dôjsť k zrušeniu produkcie ropy, embargu na export ropy alebo nesplneniu povinnosti voči členskému štátu, krízová situácia by trvala dlhšie ako mesiac a škoda by zasiahla viac ako 30 % množstva plánovanej ropy na export, ostatné členské štáty podporia postihnutý štát a podelia sa o svoje ropné zásoby. V oblasti ekonomickej spolupráce vytvorili členské štáty GCC colnú úniu už v roku 2003, avšak do dnešných dní nie sú odstránené všetky prekážky. V roku 2007 by mali byť predpripravené všetky kroky k tomu, aby sa mohol vytvoriť spoločný trh. Do roku 2010 je plánované zavedenie spoločnej meny. Nezávislé zdroje poukazujú na to, že v tomto zoskupení zohráva dominantnú úlohu Saudská Arábia.¹¹

1.2 Ropné šoky a adaptácia postihnutých zemí

Keďže ropní producenti Perzského zálivu a Venezuela si uvedomili vlastnú významnosť, boli schopní manipulovať s cenami ropy; neskôr zistili, že na vlastnú škodu. Od 70. rokov do dnešných dní hovoríme o 4 ropných šokoch. Prvé dva sú veľmi známe, ďalšie dva si príliš neuvedomujeme, hlavne vďaka adaptácii na rope závislých krajín politike producentov ropy. Mechanizmus ropného šoku a jeho vplyv na hospodársky rast je možné pozorovať na grafe č.1.

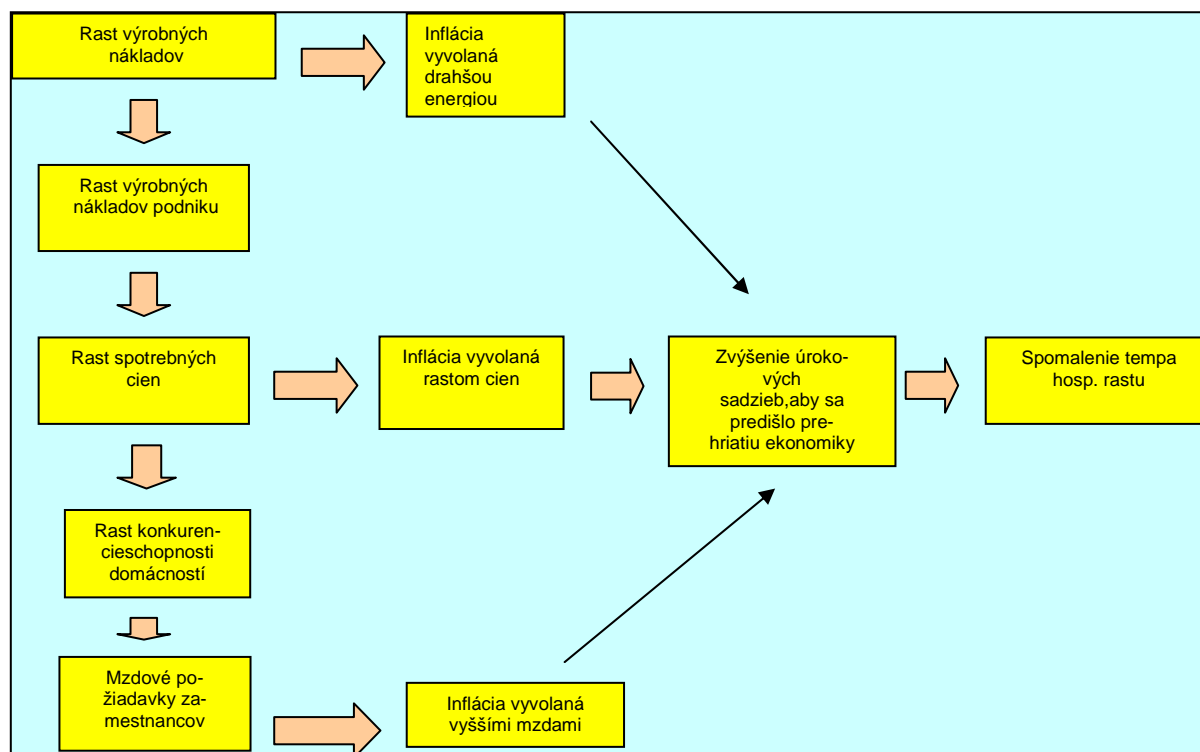
⁸ Predstavenie, koncept a založenie GCC, GCC, <http://www.gcc-sg.org/Foundations.html>.

⁹ Bilaterálne obchodné relácie, Európska komisia, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/gcc/pr260207_en.htm.

¹⁰ Oblasti spolupráce, GCC, <http://www.gcc-sg.org/cooperation.html>.

¹¹ Profil krajín GCC, BBC news, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/country_profiles/4155001.stm.

Graf č. 1 Mechanizmus ropného šoku a jeho vplyv na hospodársky rast

Prameň: Ropné šoky, Univerzita Komenského Bratislava, <http://fmv.euba.sk/files/8.pdf>.

Situácia v 70. rokoch bola dosť odlišná od dovtedajšej. Ropa získala strategický význam. Automobily na naftový pohon sa stali bežnou súčasťou rodiny, z ropy sa vyrábali plastové hmoty, liečivá, textil, pesticídy, laky alebo farbivá. Ako už bolo spomenuté, svetová veľmoc Amerika sa stala závislou na dovoze ropy z oblasti Blízkeho východu. Kartel OPEC posilnil postavenie producentov ropy. V roku 1971 bola zrušená voľná zameniteľnosť dolára za zlato, čo zvýšilo cenu zlata a spôsobilo devalváciu amerického dolára. Zlato prestalo byť chápané ako stabilná finančná rezerva. To ovplyvnilo konjunktúrny cyklus a spôsobilo rast cien ostatných vzácnych kovov a energetických surovín. Znehodnocovanie amerického dolára znížilo príjmy exportérov ropy.¹² Ceny importovaného tovaru do ropných ekonomík rástli rýchlejšie ako sa zvyšovali ceny ropy, čo samozrejme vyvolalo nesúhlas a pobúrenie u exportérov ropy. Krajiny OPEC na konferenciách nastoľovali požiadavky väčšieho podielu na obchode s ropou. OPEC totiž ropu len ťažilo, predávalo ju ropným spoločnostiam, ktoré ju ďalej spracovávali a predávali za trhové ceny. Najväčšie zisky z obchodu s ropou teda nemali krajiny bohaté na ropné náleziská, ale ropné spoločnosti väčšinou v rukách západných mocností. Po vyjednávaniach medzi exportérmi ropy a ropnými spoločnosťami bola nakoniec

¹² Mezinárodní politika 6/2006, s. 5-6.

medzi inými prijatá tzv. Generálna dohoda o participácii, ktorá umožňovala krajinám OPEC 25 % podieľať sa na majetkoch ropných spoločností na vlastnom území. Do roku 1983 mal byť tento podiel zvýšený až na 51 %. Tento fakt spolu s hospodárskou recesiou vyspelých ekonomík zapríčinenou vysokým priemyselným rozvojom a dynamickým rastom v predošlej dekáde a so súčasným vplyvom na recesiou krajín OPEC, zapríčiniť, že na konferencii OPECu v roku 1973 bola cena ropy zvýšená o 0,35 USD a bola prijatá dohoda zakotvujúca každoročné zvyšovanie cien ropy o 2,5 % ako kompenzácia rastu inflácie vyspelých krajín.¹³ V októbri roku 1973 vypukla Yom Kippurská vojna. V dôsledku vojenského konfliktu boli oficiálne jednanie s OPECom ukončené. V tomto období chcel OPEC začať obnovovať svoj ekonomický rozvoj. Prostriedky na to mal získať z okamžitého zvýšenia cien z 3 USD na 5,12 USD za barel. Arabské krajiny našli teda v rope politický nástroj. Pomocou následného 5 % obmedzenia ťažby ropy, embarga na Izrael podporujúce krajiny a z toho vyplývajúceho ďalšieho zvýšenia cien (z 5,12 USD na 11,65 USD) prinútili izraelské vojská stiahnuť sa z arabského okupovaného územia. Dôvodom tohoto zvýšenia cien bol aj fakt, že „Irak znárodnil časť niektorých zahraničných spoločností, Líbya hrozila úplným vyvlastnením.“¹⁴ Západné mocnosti vytýkali krajinám OPECu snahu o destabilizáciu svetového hospodárstva. Pod hrozbou útokov NATO (North Atlantic Treaty Organisation, Organizácia Severoatlantickej zmluvy) sa nakoniec situácia upokojila a boli obnovené ťažobné kapacity.¹⁵

Krátko po prvom ropnom šoku nastal druhý v roku 1978. Iránsky export ropy sa z dôvodu revolúcie úplne zastavil. Dodávky ropy na svetový trh klesli o 2 milióny barelov. Ostatné krajiny OPECu nedokázali uspokojiť dopyt po rope. Jej cena sa zvýšila zo 14,5 USD na 36 USD. To síce znamenalo mimoriadne zvýšenie ziskov krajín OPECu, ale aj viedlo k tomu, že importéri ropy si jasne uvedomili svoju závislosť na politicky nestabilnom regióne.¹⁶

Z pohľadu OPECu nárazové zvýšenie cien znamenalo nielen zisk, ale aj zníženie ťažobných kapacít, čo viedlo k šetreniu ropou a predlžovaniu životnosti zásob. Pre importérov však jasne vyplývalo, že ich závislosť na dodávkach ropy z tejto oblasti sa musí znížiť. Dôsledkom týchto dvoch ropných šokov bolo teda zvyšovanie nárazníkových zásob ropy pre prípad núdze, posilnenie výskumu a hľadania nových ropných ložísk mimo územie OPEC, zníženie spotreby ropy, využívanie alternatívnych zdrojov energie a zriadenie Medzinárodnej agentúry

¹³ Ropné šoky, Univerzita Komenského Bratislava, <http://fmv.euba.sk/files/8.pdf>.

¹⁴ Tretie dejstvo ropných šokov, Profini, <http://www.profini.sk/index.cfm?Module=Activeweb&Page=WebPage&s=12694>.

¹⁵ Svetový trh ropy a jeho vývoj, mesačník Finačné trhy, <http://www.derivat.sk/index.php?PageID=9&SearchString=Ctibor>.

¹⁶ Tretie dejstvo ropných šokov, Profini, <http://www.profini.sk/index.cfm?Module=Activeweb&Page=WebPage&s=12694>.

pre energiu, politického poradcu v oblasti energie (viď subkapitola 1.2.1.). Po dvoch ropných šokoch sa ropné spoločnosti zaviazali, že už nebudú oficiálne vyjednávať s OPECCom.

Rýchla reakcia a adaptácia importérov ropy spôsobila, že hoci nastali ďalšie ropné šoky, nemali už tak výrazné dôsledky na ekonomiky závislých krajín. V ich jednoznačnom označení sa však odborníci rozchádzajú. Časť odborníkov považuje za tretí ropný šok skokové zníženie cien ropy (z 28 USD na 9,5 USD) v roku 1986, iní hovoria o ropnom šoku len v prípade výrazného zvyšovania cien. Oboje však má na ekonomiku zemí negatívne účinky, preto som sa rozhodla zahrnúť k ropným šokom aj situáciu z roku 1986.

V roku 1986, z dôvodu prudkého zníženia cien vznikli vysoké deficity platobných bilancií krajinám OPECu. Začali si teda vyberať petrodoláre uložené v amerických bankách. To malo najprv vplyv na kurz amerického dolára, postupne však aj na kurzy ostatných krajín. V roku 1987 sa krajiny OPEC a NOPEC (non-OPEC, nečlenské krajiny OPECu) dohodli na programe, ktorý by zaisťoval stabilitu cien ropy. Nielen, že na ropný šok boli už importéri ropy pripravený, snažili sa navyše zaistiť minimálne fluktuácie cien ropy v spolupráci so strategickým regiónom vytvárania ropnej politiky.¹⁷

Proti nestabilite daného regiónu však importéri nič nezmohli. V roku 1990 napadol Irak Kuvajt so zámerom ovládnutia jeho ropných polí. V prípade, že by sa mu to podarilo, náležalo by mu ďalších 10 % svetového ropného bohatstva. Valné zhromaždenie OSN (Organizácia spojených národov) však uvalilo embargo na vývoz ropy z Iraku. Jeho ťažobná kvóta sa rozdelila medzi krajiny OPECu, napriek tomu sa ťažba znížila. To zvýšilo cenu ropy z 21 USD na 40 USD. Vďaka dobrej adaptácii na ropu závislých krajín nespôsobil tento zatiaľ posledný ropný šok žiadne väčšie škody, avšak opäť demonštroval pozíciu OPECu vo svete.

1.2.1 Charakteristika a význam Medzinárodnej agentúry pre energiu

V roku 1973 ako dôsledok ropných šokov vznikla tiež agentúra IEA (International Energy Agency, Medzinárodná energetická agentúra). V súčasnosti má 26 členov a jej snahou je spoľahlivo zaisťovať energiu pre svojich obyvateľov. Nezaoberá sa jadrovou energiou. Prvotným cieľom však bolo „koordinovať opatrenia v čase ropnej pohotovosti“¹⁸ V súčasnosti už ropné šoky nespôsobujú také otrasy ekonomikami ako v minulosti. Oblasť Perzského zálivu a ďalších krajín OPECu si naďalej zachováva svoj strategický význam v ťažbe a obchode s ropou. Z tohoto dôvodu sa ciele IEA v čase pozmenili. Dnes sa charakterizujú ako

¹⁷ Tretí ropný šok, mesačník Finančné deriváty, <http://www.derivat.sk/index.php?PageID=9&SearchString=Pilch>.

¹⁸ O Medzinárodnej energetickej agentúre, Medzinárodná energetická agentúra, <http://www.iea.org/Textbase/about/index.asp>.

tzv. 3 E: energetická bezpečnosť, ekonomický rozvoj a enviromentálna ochrana. Stále je potrebné chrániť sa pred nestabilitou regiónu, hlavne pred novodobým problémom, ktorým je terorizmus a jeho ohrozovaním ťažby ropy. Založenie a fungovanie takejto organizácie dokazuje dôležitosť regiónu OPECu. Agentúra vydáva každoročne World Energy Outlook, v ktorom informuje o možnostiach šetrenia ropou, ropných zásobách a perspektívach do budúcnosti. Samozrejme aj táto agentúra má svojich odporcov, a to hlavne z radov ekológov. Tí tvrdia, že agentúra je viazaná dnešnými trendami spotreby ropy. Do budúcnosti sa neorientuje na nové zdroje energie, ale uvažuje o zachovaní spotreby ropy. Výrazné zníženie spotreby očakáva len od rozvojových krajín, počíta so zvyšovaním počtu jadrových elektrární, pre využívanie ktorých hovorí technický pokrok zvyšujúci bezpečnosť reaktorov, zatiaľ len malá využiteľnosť solárnej, veternej alebo geotermálnej energie a nadmerná emisia skleníkových plynov.¹⁹ Agentúra takisto nemyslí na efektívnejšie využívanie alternatívnych zdrojov.

1.3 Ťažba, spracovanie a zásoby ropy

Dnes je ťažba ropy náročnejšia ako v minulosti. Niekde ropa prirodzene vyviera na povrch, avšak z dôvodu veľkého čerpania zásob je takejto ťažby stále menej a musí sa ťažiť hlavne za pomoci vrtov. Rozlišujeme 3 spôsoby ťažby. Ak sa ropa nachádza v nálezisku so zemným plynom, je ním vytváraný tlak na ropu a tá vyviera samovoľne na povrch. Hovoríme o primárnom spôsobe ťažby. V prípade, že tlak zemného plynu už nie je dostatočný, nastupuje ťažba pomocou čerpadiel. Tlak v okolí ropy sa zvyšuje navrátením zemného plynu do ložiska, pomocou CO₂ alebo inou metódou. V tomto prípade hovoríme o sekundárnej ťažbe. Treťou možnosťou je znižovanie hustoty ropy horúcou vodnou parou alebo zapálením časti ložiska. Po jej skvapalnení sa môže vyťažiť ľahšie.

V roku 2005 vyťažila Severná Amerika 16,5 % svetovej ropnej ťažby, Stredná Amerika 9 %, Európa a Euroázia 21,7 %, najviac vyťažil Blízky východ: 31 %, Afrika 12 % a ázijsko-pacifická oblasť 9,8 %. Z celého sveta najviac vyťažili v roku 2005 krajiny NOPEC 43,4 %, krajiny OPEC 41,7 %, krajiny OECD 23,8 % a štáty bývalého Sovietskeho zväzu 14,8 %.²⁰

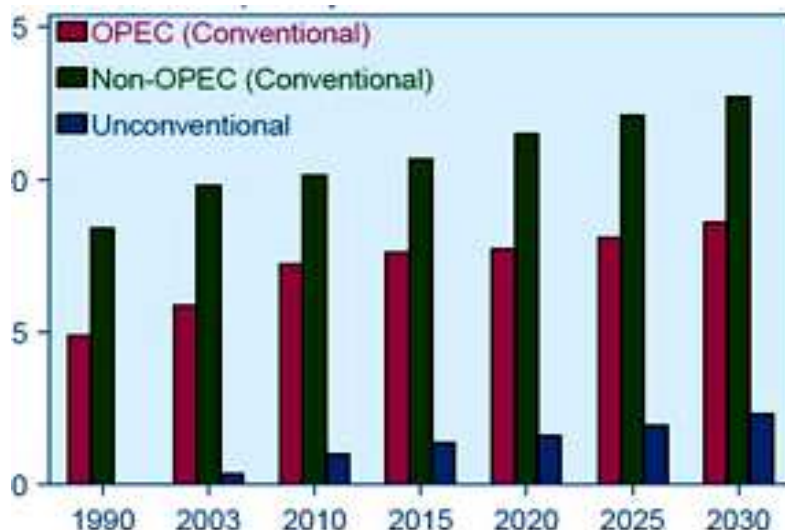
Predpoveď vývoja ťažby ropy poskytuje agentúra IEA. Predpovedá mierny nárast konvenčnej ťažby krajín OPECu. Značné zvyšovanie produkcie ropy vidí u krajín NOPEC. Menší súčasný rozdiel ťažby OPECu a NOPECu by sa mal pomaly zväčšovať. Predpovedá takisto nárast ťažby z nekonvenčných zdrojov. Tie sa nachádzajú najviac vo Venezuele a

¹⁹ Mezinárodní politika 9/2003, s. 6.

²⁰ Štatistický prehľad svetovej energie, BP, <http://www.bp.com/home.do?categoryId=1>.

Kanade, napríklad vo forme roponosných pieskov. Dnes je ich ťažba ale stále finančne náročná.²¹

Graf č.2 Predpoveď ťažby ropy od roku 2010 do roku 2030, v mil.barelov/deň

Prameň: Medzinárodný energetický rozhľad 2006, IEA, <http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/oil.html>.

Po vyťažení sa ropa spracováva. Po spracovaní sa využíva ako palivo dopravných prostriedkov, na výrobu plastov, liekov, hnojív, pesticídov, ale aj na výrobu elektriny. Spracováva sa frakčnou destiláciou, počas ktorej sa pri určitom tlaku oddeľujú uhľovodíky. Odtiaľ získavame metán, etán, propán, bután. Tie sa používajú na výrobu rozpúšťadiel, petroleja, motorovej nafty alebo benzínu. Po frakčnej destilácii putuje ropa do rafinérií a tam je zbavovaná ďalších nežiadúcich prímiesí.

Najväčšími rafinačnými kapacitami disponuje Európa a Eurázia (29,2 %), ázijsko-pacifická oblasť je so svojimi 26,5 % na druhom mieste a Severná Amerika má 24,2 % svetových rafinérií. Ďaleko za týmito troma krajinami zaostáva Blízky východ s 8,4 %, v Centrálnej Amerike je 7,9 % rafinérií sveta a v Afrike 3,9 %.

Z rafinérií putuje ropa prostredníctvom búr a priamych transakcií k spotrebiteľom. Dopyt spotrebiteľov a ponuka ropy určujú jej ceny. Dnes je dopyt po rope väčší ako jej ponuka. Jedným z hlavných dôvodov je vyčerpanie ropných zásob. Strach z vyčerpania zásob ovláda svet už od raných počiatkov využívania ropy. Ako to v skutočnosti s ropnými zásobami je, sa však nedá spoľahlivo odhadnúť ani dnes. Existuje mnoho neobjavených ložísk, vďaka technickému pokroku je možné získavať ropu zo známych nálezísk, ktoré však boli doteraz neprístupné, takisto sa začínajú využívať nekonvenčné zdroje.

²¹ Mezinárodní politika 6/2006, s. 5-6.

Najviac dokázaných ropných rezerv má Blízky východ, konkrétne 61,9 % svetových ropných zásob. Európa a Euroázia, ktoré sa nachádzajú v rebríčku hneď za Blízkym východom, disponujú len 11,7 % svetových zásob. Afrika má v súčasnosti 9,5 % ropných rezerv sveta, Centrálna Amerika 8,6 %, Severná Amerika 5 % a ázijsko-pacifická oblasť 3,4 %. Z pohľadu jednotlivých zoskupení má jednoznačne najviac dokázaných ropných zásob organizácia OPEC – 75,2 %. Krajiny NOPEC disponujú 14,6 % zásob. Zásoby zemí bývalého Sovietskeho zväzu činia 10,2 % a krajín OECD 6,7 %.²² Organizácia OPEC však na svojich stránkach uvádza, že je vlastníkom 57 % svetových ropných zásob. Jednoznačne nemôžeme prijať alebo vyvrátiť ani jedno z týchto tvrdení.

Predpoveď vývoja ropných zásob zachováva význam oblasti Blízkeho východu. Do roku 2025 budú podľa Medzinárodnej energetickej agentúry objavené v oblasti Blízkeho východu ďalšie ropné zdroje. Aj v roku 2025 bude OPEC disponovať viac ako polovicou svetových ropných zásob. Afrika a Centrálna a Južná Amerika majú podľa agentúry takisto dostatok neobjavených ložísk. Napriek tomu ich ropné zásoby by mali dosiahnuť len štvrtinovú hodnotu zásob Blízkeho východu. Ešte oblasť Kanady a USA by mala mať v roku 2025 väčšie množstvo nálezísk. Ostatné krajiny by už nemali disponovať výraznejšími ropnými náleziskami.

²² Štatistický prehľad svetovej energie, BP, <http://www.bp.com/home.do?categoryId=1>.

Tabuľka č.1 Vývoj ropných zásob do roku 2025, v mld. barelov

<i>Krajina/región</i>	<i>Dokázané rezervy roku 1995</i>	<i>Nárast rezerv do roku 2025</i>	<i>Potenciál</i>	<i>Súčet</i>
OECD				
USA	21,4	76	83	180,4
Kanada	178,8	12,5	32,6	223,9
Mexiko	12,9	25,6	45,8	84,3
OECD v Európe	15,1	20	35,9	71
Japonsko	0,1	0,1	0,3	0,5
Austrália/Nový Zéland	1,5	2,7	5,9	10,1
Nečleni OECD				
Rusko	60	106,2	115,3	281,5
európsky a eurázijský nečleni OECD	19,1	32,3	55,6	107
Čína	18,3	19,6	14,6	52,5
India	5,8	3,8	6,8	16,4
ázijský nečleni OECD	10,3	14,6	23,9	48,8
Blízky východ	743,4	252,5	269,2	1265,1
Afrika	102,6	73,5	124,7	300,8
Centrálna a Južná Amerika	103,4	90,8	125,3	319,5
Celý svet	1292,5	730,2	938,9	2961,6
OPEC	901,7	395,6	400,5	1697,8
NOPEC	390,9	334,6	538,4	1263,9

Prameň: Medzinárodný energetický rozhl'ad 2006, IEA, <http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/oil.html>

1.3.1 Vybrané aspekty trhu s ropou - druhy, cena a indexy ropy

Ropu môžeme deliť podľa hustoty a podľa pôvodu. Podľa hustoty rozlišujeme ropu ľahkú (light), strednú (intermediate) a ťažkú (heavy). Rafinérie ju môžu označovať ako ropu sladkú, podľa malého obsahu síry a jej ľahkého spracovania alebo ako ropu kyslú, podľa väčšieho obsahu síry a ťažšieho spracovania. Ľahká ropa je priehľadná, horľavá, vyparovateľná a nelepavá kvapalina. Väčšinou sa nachádza vo forme ľahkej surovej ropy, jej ťažba je najjednoduchšia, buď vyviera na povrch sama alebo sa ťaží z malých hĺbok pomocou čerpadiel. Stredná ropa je hustá, lepkavá, nepriehľadná hmota. Po 24 hodinách sa jej tretina vyparí. Ľahká ropa sa vyparuje už po pár hodinách po vyťažení. Na spracovanie je stredná ropa ťažšia, v ťažbe sa využíva hlavne pomoc čerpadiel. Ťažká ropa nie je vôbec tekutá, má hnedú alebo čiernu farbu (z jej vlastností pochádza označenie „čierne zlato“), na slnku sa však rozpúšťa a stáva tekutou. Jej ťažba je najzložitejšia, je potrebné ťažiť ju z veľkých hĺbok.²³ Podľa pôvodu takisto rozlišujeme viacero druhov ropy. Je to napríklad ropa WTI (West Texas Intermediate). Za jej cenu sa predáva ropa zo Severnej Ameriky. Ďalším typom je ropa Brent, ktorá obsahuje 15 druhov ropy ťažených v Severnom mori. Je to ropa z Európy, Afriky a

²³ Typy ropy a jej vlastnosti, Chemgaroo, <http://www.chemgapedia.de/vsengine/vlu/vsc/en/ch/16/uc/vlus/typesofoil.vlu/Page/vsc/en/ch/16/uc/oilspill/oilintroduction/persistenceofoil.vscml.html>.

Blízkeho východu predávaná na Západ. Ropa Dubai pochádza z Blízkeho východu a za jej cenu sa predáva do ázijsko-pacifickej oblasti. Druh Tapis je z Malajzie. Za túto cenu sa predáva ľahká ropa z Ďalekého východu. Cena ťažkej ropy z Ďalekého Východu je určovaná typom ropy Minas z Indonézie. Kôš ropy OPECu tvorí Arab Light, ťažený v Saudskej Arábii, Bonny Light z Nigérie, Fateh zo Spojených arabských emirátov, Isthmus z Mexika, ktoré ale nie je členom OPECu, Minas z Indonézie, Saharan Blend z Alžírsku a Tia Juana Light z Venezuely. OPEC sa snaží udržovať cenu svojej ropy v určitom oscilačnom pásme a tomu prispôsobuje svoje ťažobné kapacity.

Ropa sa obchoduje na burzách alebo priamymi transakciami. Odhaduje sa, že priame transakcie tvoria 65 % obchodu s ropou. Pri nich sa využívajú ceny stanovované burzou. Ceny na burzách závisia od druhu a pôvodu ropy. Na newyorskej komoditnej burze NYMEX sa ropa obchoduje za ceny typu WTI. Cena ropy Brent vzniká na Medzinárodnej ropnej burze (IPE, International Petroleum Exchange) v Londýne. Ak sa teda hovorí o cene ropy, má sa väčšinou na mysli cena newyorskej alebo londýnskej burzy.²⁴

Zmeny cien ropy a iných komodít v čase určujú rôzne komoditné indexy. Je to napríklad index GSCI (Goldmann Sachs Commodity Index), ktorý počíta s cenami ropy Brent a WTI. Obsahuje 25 burzovo obchodovaných komodít rozdelených do 5 skupín. 71 % váhy tohto indexu tvorí energia, z toho 45 % surová ropa. Zmeny cien ropy preto najviac hýbu týmto indexom. Najznámejším a najstarším príkladom je Reuters CRB (Commodity Research Bureau publikovaný agentúrou Reuters), ktorý sa skladá zo 17 burzovo obchodovaných komodít. Je tvorený prevažne poľnohospodárskymi komoditami, tretinu tvorí energia. Ceny tohoto indexu zodpovedajú americkým cenám ropy.²⁵ Týmto indexom hovoríme základné, z nich môžeme vytvoriť špecializované indexy. Príkladom je index GSNE (Goldman Sachs Non-Energy) alebo index GSUE (Goldman Sachs Ultra Light Energy), ktoré sú obdobou GSCI. Index RICI (Rogers International Commodity Index), ktorého zloženie môžeme takisto pozorovať na grafe č. 3, nie je vypočítavaný na základe objektívnych kritérií podľa historického vývoja cien ako index GSCI, ale na báze očakávaní vývoja cien firmy Jim Rogers&Comp.

V súčasnosti je dopyt po rope neuspokojený. Dôvodom môže byť „podcenenie investícií do ťažobného priemyslu v eufórii z rozmachu služieb“²⁶, malý rozvoj alternatívnych energií, nestabilita regiónu Perzského zálivu, neodhadnuteľnosť ropných zásob a rada ďalších

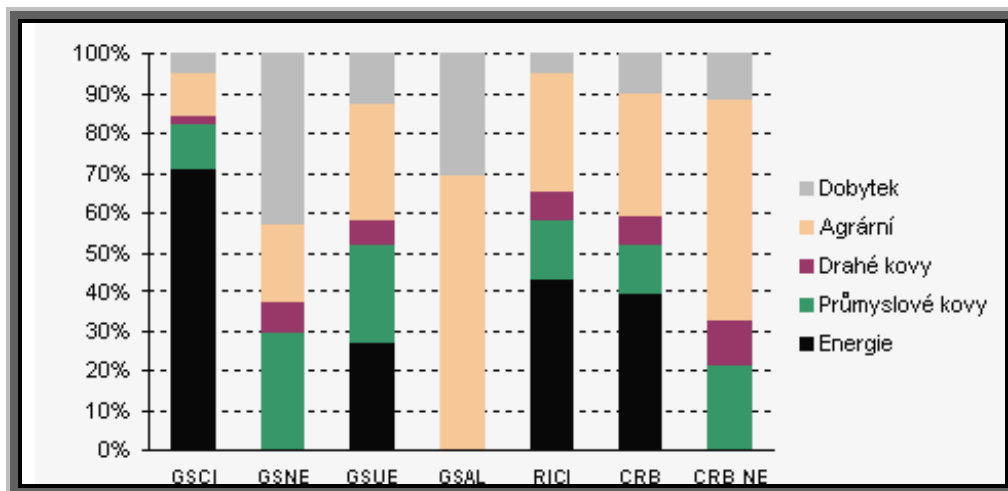
²⁴ Ropa, Wikipedia, <http://sk.wikipedia.org/wiki/Ropa>.

²⁵ Reuters sa takisto venuje vývoju cien komodít v každoročne vydávanej encyklopédii Commodity Yearbook, v ktorej poskytuje informácie o jednotlivých komoditách od Alumínia po Zinok.

²⁶ Mezinárodní politika 6/2006, s. 5-6.

faktorov. Krajiny OPEC sledujú pri stanovovaní cien takisto pružnosť dopytu, ktorý vypovedá o chovaní spotrebiteľa pri zmene ceny.²⁷ Hoci zvyšovanie cien ropy prináša krajinám OPECu vyššie zisky, je nutné dodať, že pre OPEC to nemá len pozitívny dopad. Pri vzrastajúcej cene totiž príliv ziskov z exportu zvyšuje hodnotu miestnej meny. Zdražuje sa tým vyvážený tovar a klesá jeho konkurencieschopnosť v zahraničí.

Graf č.3: Zloženie jednotlivých komoditných indexov, v %

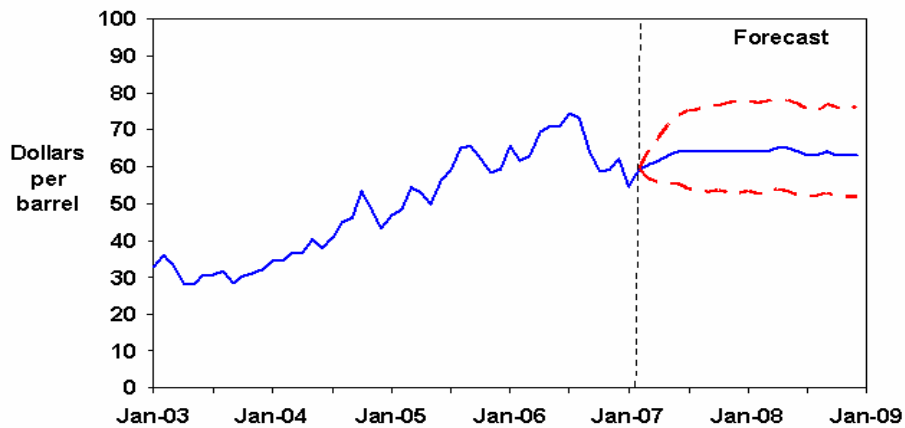

Prameň: Komoditní indexy, Fond Shop, http://www.fondshop.cz/index.asp?id=27&action=p_komodity

Súčasným trendom v ťažbe ropy je pokles ťažobných kapacít v oblasti Perzského zálivu, ktorá sa blíži ku svojej kapacitnej hranici. Rastie ťažba z nekonvenčných zdrojov, najviac sa ich nachádza v Kanade a vo Venezuele. Hoci však ťažba v oblasti Perzského zálivu klesá, ceny ropy, na ktorých určovanie má najväčší vplyv OPEC, sa od počiatku roku 2007 znižovali. V období od roku 2001 do roku 2006 sa však práve z dôvodu znižovania ťažobných kapacít ceny ropy zvyšovali. Graf č. 4 zachytáva tento vývoj. Naproti tomu, ceny OPECu klesli od začiatku roku 2007 o 10 %. V dnešných dňoch sa cena surovej ropy OPECu pohybuje okolo úrovne 53 USD. Ceny ropy WTI sú na úrovni približne 60 USD. Možno sa znižovanie cien pri znižovaní ťažobných kapacít o 500 tisíc barelov denne zdá nelogické, avšak vplyv na to má tohtoročná slabá sezóna hurikánov a teplá zima, ktorá znížila dopyt napríklad po vykurovacom oleji až o 20 %.

²⁷ Ak je tento indikátor menší ako 1, znamená to, že pri zvyšujúcej sa cene vzrastajú zisky v našom prípade krajín produkujúcich ropu. Vtedy hovoríme o nepružnom dopyte. O pružnom dopyte hovoríme, ak je tento indikátor menší ako 1, čo znamená, že pri zvyšujúcich sa cenách klesajú zisky.

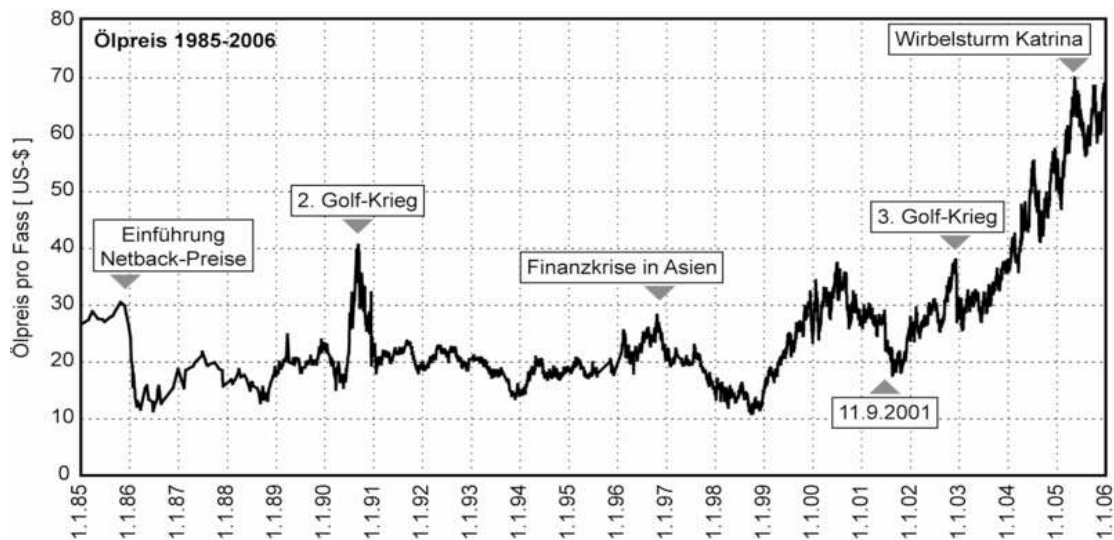
Graf č.4: Ceny WTI surovej ropy v rokoch 2003-2009, v USD za 1 barel

Prameň: Krátkodobý energetický rozhl'ad, IEA, <http://www.eia.doe.gov/emeu/steo/pub/gifs/Slide2.gif>.

Súčasný vývoj spôsoboval krajinám OPECu starosti. Vyjadrili sa, že ak bude trend znižovania cien pretrvávať, budú musieť prijať opatrenia. Napriek tomu americkí ekonómovia a špecialisti na ropu predpovedajú zvyšovanie cien ropy až na 300 USD. Dôvodom má byť nielen mŕňanie sa ropy v Perzskom zálive a ostatných krajinách OPECu, ale aj pokles ťažby v Mexiku či Severnom mori. Krátkodobý vplyv môže mať vďaka teplej zime napríklad aj skorý začiatok motoristickej sezóny, ktorý zvýši dopyt po rope, a teda aj jej cenu. Vývoj cien ropy a vplyvy naň pôsobiace v rokoch 1985 až 2006 je možné vidieť na grafe č. 5.

Graf č.5 Vývoj cien WTI ropy od roku 1985 do roku 2006

Prameň: Ceny ropy, GO-TECH, <http://octane.nmt.edu/gotech/Marketplace/Prices.aspx>.

Predpoveď cien ropy na roky 2008 a 2009 zobrazuje takisto graf č. 4. Podľa tohoto grafu, ktorý publikovala IEA, by sa v nasledujúcich rokoch ceny ropy WTI mali pohybovať v rozmedzí 55 USD až 80 USD. Predvídateľnosť cien je však veľmi obtiažna. Nikdy totiž

nevieme, kedy zaútočí prírodná sila na strategickú oblasť, vnútropolitická situácia nie je vo všetkých krajinách stabilná, informácie o zásobách sú nejasné a ekonomický rozvoj nerovnomerný.²⁸ Predpovede je teda potrebné brať s rezervou, pretože nemajú pevný faktografický základ.

1.4 Význam oblasti Perského zálivu na svetovom trhu s ropou a pre vybrané zeme

V kapitole 1.3. som naznačila dominantné postavenie zemí Perzského zálivu v oblasti ťažby ropy a množstve jej zásob. Krajiny Blízkeho Východu disponujú 61,9 % svetových zásob ropy, podľa predpovedí by sa podiel ich zásob nemal znížiť ani nasledujúcich 20 rokov. V tejto oblasti sa vyťaží 31 % celkovej svetovej ťažby ropy. Pre mnou vybrané svetové mocnosti majú tieto fakty zásadný význam.

Oblasť Perzského zálivu je strategická pre Spojené štáty americké, ktoré spotrebujú 25 % celosvetovej ropy. Na druhom a treťom mieste významnosti pre krajiny GCC sa s tesným rozdielom umiestnili Čína a Japonsko ako čisti dovozcovia ropy z tejto oblasti. Význam GCC je výrazný tiež pre Indiu. Graf č. 8 na strane 17 poukazuje na spotrebu ropy z Perzského zálivu, porovnáva spotrebu ropy v roku 1995 s predpokladanou spotrebou v roku 2020; graf č. 1 v prílohe ukazuje spotrebu ropy v roku 2005 v jednotlivých svetových oblastiach.

Import ropy **Spojených štátov amerických** z Perzského zálivu tvorí v priemere 20 % ich celkového importu ropy. Vyplýva to po prepočítaní z tabuľky č. 2. V roku 2000 tvoril import z Perzského zálivu 21,7 % celkového importu ropy, v roku 2002 19,6 %, v roku 2004 18,9 %, v roku 2005 17 %. Je možné pozorovať určitú klesajúcu tendenciu. Denne sa však do USA dopraví 1,4 milióna barelov. Americkým problémom je vysoká závislosť na rope. V tabuľke č.3 je možné vidieť hodnoty vlastnej ťažby ropy. Z porovnania s predošlou tabuľkou sa dá vyvodiť, že produkcia vlastnej ropy tvorí približne polovicu nominálnej hodnoty importu surovej ropy. Takisto je možné pozorovať celkový export surovej ropy, zemného plynu a hotových ropných produktov. Celkový export tvorí len nepatrnú časť z produkcie americkej ropy, z čoho vyplýva, že viac ako 90 % doma vyťaženej ropy Američania spotrebujú sami. S určitosťou môžeme tvrdiť, že nebezpečenstvo americkej ekonomiky spočíva v jej očividnej závislosti na rope, zrejme viac ako na jej závislosti na oblasti, z ktorej ropu dováža. Na zachovaní a rozumnom hospodarení so zásobami ropy v oblastiach bohatých na ropu má ale z daného dôvodu veľký záujem. V dnešných dňoch, rok

²⁸ Mezinárodní politika 6/2006, s. 5-6.

pred prezidentskými voľbami, sa stále častejšie ozývajú hlasy, ktoré vyzdvihujú potrebu diverzifikácie zdrojov energie v Amerike.²⁹

Tabuľka č.2 Americký import surovej ropy a ropných produktov, ťažba a export americkej ropy, v tis.bar. ročne

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Import zo všetkých krajín	4,194,086	4,333,038	4,208,538	4,476,501	4,811,104	5,005,541
Import z Perzského zálivu	910,598	1,007,807	828,226	912,749	912,447	851,855
Ťažba domácej ropy	2,130,707	2,117,511	2,097,124	2,073,453	1,983,302	1,890,106
Celkový export	380,71	354,421	359,077	374,71	383,636	425,19

Prameň: Americký export, IEA, http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/pet_move_exp_dc_NUS-Z00_mbb1_a.htm, http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/pet_crd_crpdn_adc_mbb1_a.htm.

Americké importy podľa krajiny pôvodu, IEA,

http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/pet_move_impcus_a2_nus_ep00_im0_mbb1_a.htm.

Čína, ktorej ročný reálny rast HDP činí od 90. rokov v priemere 9 % sa vďaka tomuto tempu rastu stala 4. najväčšou ekonomikou sveta. V súčasnosti produkuje napríklad polovicu počítačov vo svete, textilie, digitálnu elektroniku a tri štvrtiny detských hračiek. Dôsledkom jej industrializácie je vysoká spotreba energie. Stala sa čistým dovozcom ropy. Jej dopyt po rope je tak veľký, že dnes ho dokáže uspokojiť len oblasť, ktorá disponuje takmer polovicou svetových zásob ropy. V roku 2005 dovážala 1,5 milióna barelov denne a 52 % importu jej ropy pochádza z oblasti Perzského zálivu. Jej najväčším zásobiteľom je Saudská Arábia, na druhom mieste je Irán. V menšej miere dováža ropu z Ruska, Afriky a Venezuely. S oblasťou GCC sa snaží vytvoriť zónu voľného obchodu, ktorej plné fungovanie by malo byť začaté v roku 2007.³⁰

Japonsko je ďalším čistým dovozcom ropy, takmer plne závislým na importoch zo Zálivu. Takmer 85 % energie musí dovážať, z toho približne 50 % tvorí dovoz ropy. Ako jedna z mála krajín Japonsko znižuje objem svojich dovozov. Od začiatku roku sa mu podarilo znížiť import o 0,6 %. Zaujímavé však je, že toto tempo nasadilo už v 70. rokoch. Približne 22 % japonského importu pochádza so Spojených arabských emirátov, ďalších 20 % zo Saudskej Arábie. V malej miere dováža ropu z Číny a Indonézie, avšak tento podiel je v dnešnej dobe už zanedbateľný.

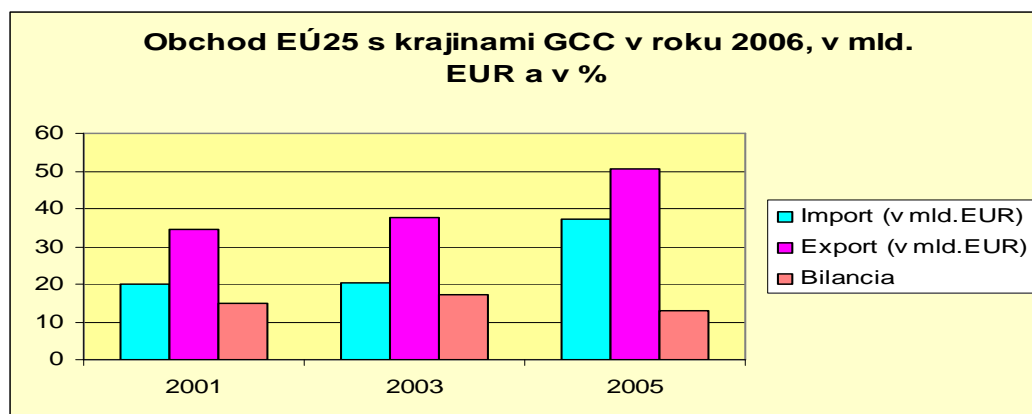
²⁹ Americká závislosť na rope, organizácia Americká energetická nezávislosť. <http://www.americanenergyindependence.com/>.

³⁰ Blízky východ/ Čínska ekonomika, ViewsWire, <http://www.viewswire.com/article851760070.html?pubtypeId=930000293&text=american%20trade%20with%20persian%20gulf>.

Indiu a oblasť GCC spája na prvom mieste ich geografické postavenie. Považujú sa za susedov oddelených Arabským morom. Z toho vyplývajú ich historické väzby a „tradične srdečné vzťahy“.³¹ V roku 2004 vytvorili zónu voľného obchodu na urýchlenie importu ropy do Indie a exportu chemikálií a plastov do GCC. Táto oblasť je hlavným obchodným partnerom Indie. Industrializácia Indie zapríčinila jej stále sa zvyšujúcu závislosť na ropy. Indická ambasáda v Rijáde na svojich stránkach uvádza, že hodnota dovezenej ropy bola 5 759 miliónov USD. Mala by to byť väčšina vyvezenej ropy z krajín GCC. India je pre krajiny GCC významným zdrojom ľudského kapitálu.³²

Na grafe č. 6 môžeme pozorovať vývoj obchodu **Európskej únie (EÚ)** s krajinami GCC v rokoch 2001, 2003 a 2005. Je možné vidieť pozitívnu obchodnú bilanciu, kedy export EÚ do GCC prevyšuje import z GCC. Dovozy sa zvyšuje rýchlejším tempom ako stúpa vývoz, takže od roku 2002 sa prebytok bilancie postupne znižuje. Dôležité je, že export EÚ do krajín GCC v roku 2005 stúpol až na takmer polovicu hodnoty roku 2001. Napriek tomu však export EÚ do tejto oblasti predstavuje len 4,75 % ich celkového vývozu. Dovozy z krajín GCC tvoria takisto len nepatrnú časť európskeho importu. Oproti roku 2001 vzrástol import z GCC o viac ako polovicu, na 3,18 %.

Graf č.6 Obchod EÚ25 s krajinami GCC v roku 2006, v mld. EUR a v %

Rok	2001	2003	2005
Import (v%)	2,02	2,16	3,18
Export (v%)	3,88	4,29	4,75

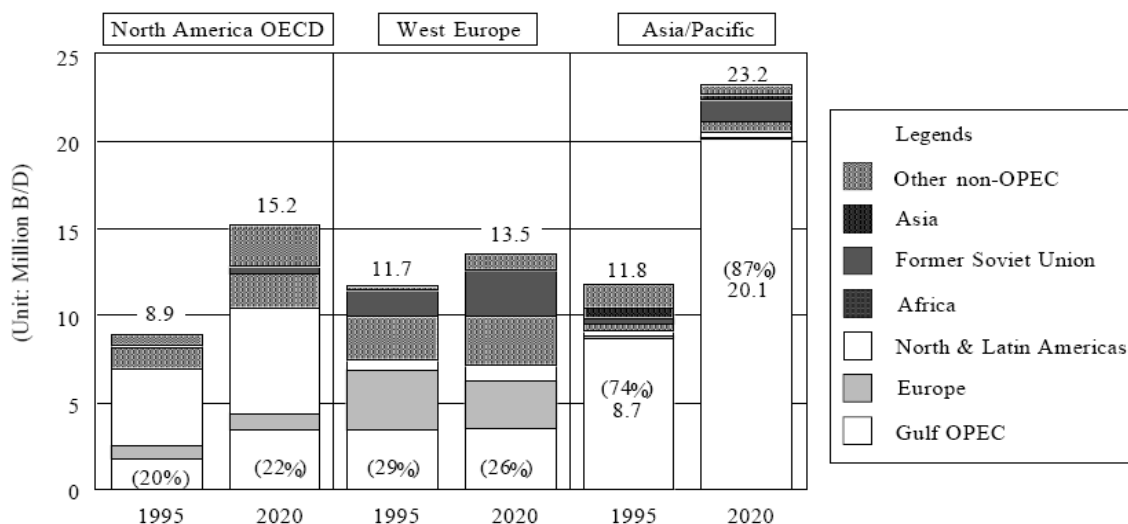
Prameň: Bilaterálny obchod EÚ a GCC, Eurostat,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113482.pdf

³¹ Závislý svet, Profini, <http://www.profini.sk/index.cfm?Module=Activeweb&Page=WebPage&s=12694>.

³² Obchod Indie s krajinami GCC, Indická ambasáda v Riyáde,
[http://www.indianembassy.org.sa/Pages/ComWing/India-GCC\(EC\)/India-GCC%20Relations.htm](http://www.indianembassy.org.sa/Pages/ComWing/India-GCC(EC)/India-GCC%20Relations.htm).

Import EÚ z GCC je zameraný jednostranne. 64,7 % tvorí import energie. Len 12,7 % činí dovoz kancelárskych a telekomunikačných prístrojov, ktoré sú na druhom mieste dovozu z GCC. Tretím najviac importovaným produktom sú chemikálie, tie sa podieľajú na dovoze už len 6 %.³³

Graf č.7 Dodávky ropy z Perzského zálivu do hlavných spotrebiteľských oblastí, v % a v mil. barelov denne

Prameň: Koyama, Kawasaki, Rastúca závislosť Ázie na importoch ropy, <http://eneken.ieej.or.jp/en/data/old/pdf/sinpo.k.pdf>.

V porovnaní s grafom č. 7 vidíme veľkú zmenu. Zatiaľ čo v roku 1995 dovážali krajiny západnej Európy 29 % ropy zo Zálivu, v dnešných dňoch hovoríme o jednomiestnych sumách. Dôvodom je rozšírenie EÚ o 12 nových krajín, poväčšine postkomunistických s väzbami na Rusko. Tieto krajiny, ako napríklad Česká alebo Slovenská republika sú stále zásobované prostredníctvom ropovodov z Ruska. V prípade Slovenska je to jediný dovozca ropy a závislosť od neho je 100 %. **Rusko** je v súčasnosti 2. najväčší exportér ropy a jeden z najväčších ropných konzumentov. Svoju spotrebu si však dokáže pokryť samo. Jeho ekonomika rastie vďaka exportu ropy, a tým sa vynára rovnaký problém ako v prípade USA. Obrovská závislosť na ťažbe a obchode s ropou.³⁴ Hlavné obchodné cesty ropy z jednotlivých oblastí sveta ukazuje graf č. 2 v prílohe.

³³ Región Zálivu, Európska Komisia, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/gcc/index_en.htm

³⁴ Ruská ropa a výzvy zemného plynu, Congressional Research Service, <http://fpc.state.gov/documents/organization/58988.pdf>

2. ZÁVISLOSŤ VYBRANÝCH ZEMÍ PERZSKÉHO ZÁLIVU NA ROPE

Vybrala som tri krajiny Perzského zálivu: Saudskú Arábiu, Spojené arabské emiráty, Kuvajt. Ako závisia na rope? Predstavuje ropa naozaj ich hlavný štátny príjem? Aký podiel tvorí ropa na ich zahraničnom obchode? Aké percento obyvateľov zamestnáva ropný priemysel? Aké iné odvetvia rozvíjajú tieto krajiny? A čo vlastne vieme o týchto krajinách - kto v nich vládne, kto rozhoduje o tom, že celá ekonomika danej krajiny sa bude jednostranne orientovať na ropný priemysel, zatiaľ čo ostatné odvetvia ostanú „podvyživené“? Aké kroky podniká krajina smerom k demokratizácii? V tejto kapitole sa budem snažiť nájsť odpovede na položené otázky.

2.1 Saudská Arábia

Keďže Saudská Arábia je politicky štrukturovaná úplne inak ako naše stredoeurópske krajiny, považujem za nutné venovať sa aspoň v krátkosti politickej štruktúre danej zeme. V Saudskej Arábii sa rozhodnutia netvoria v demokratickom systéme založenom na vzájomných brzdách a protiváhach, ale rozhodnutie často náleží jednej osobe alebo úzkej skupine osôb. To samozrejme platí aj pre tak strategické odvetvie krajiny ako je ropný priemysel. Uprednostnenie zisku v krátkom období je typické pre rozhodovanie jednotlivca a môže byť takisto príčinou jednostrannej orientácie danej ekonomiky. Zaoberaním sa vybranými faktami ekonomickej štruktúry by som chcela objasniť, čo znamená závislosť ekonomiky na rope a v akej miere je v skutočnosti Saudská Arábia závislá na rope.

2.1.1 Politická štruktúra Saudskej Arábie

Saudská Arábia je krajinou so 14. najväčšou rozlohou sveta (2,149,690 km²) a obyvateľstvom 27,019,731. Oficiálny názov krajiny je Kráľovstvo Saudskej Arábie. Od roku 2005 je kráľom a hlavou štátu Abdullah bin Abdel-Aziz al-Saud.³⁵ Ide o dedičný titul. Základom práva je šaría, islamské právo. V roku 1992 kráľ Fahd prijal 3 opatrenia slúžiace k politickému rozvoju a modernizácii kráľovských tradícií. Jedným z nich bolo zavedenie Basic Law - základného práva, ktoré sa stalo prvou, avšak neformálnou Ústavou krajiny. V kráľovstve neexistuje volený zákonodarný zbor. Na podnet spomínaných kráľovských opatrení vznikol v roku 1992 Konzultačný Výbor skladajúci sa zo 120 členov volených na 4 roky. Členovia Konzultačného Výboru pochádzajú spoločne z kráľovskej rodiny, druhá polovica bola po prvýkrát volená demokraticky. Národnú vládu tvorí Rada ministrov, ktorej

³⁵ Ten nastúpil do funkcie po smrti predošlého kráľa Fahd bin Abdel-Aziz al-Sauda.

predsedá kráľ. Rada ministrov je predstaviteľom legislatívnej i exekutívnej moci. Ministrov do svojej funkcie menuje kráľ, tí sú mu zo svojej funkcie zodpovední. Kráľ môže vetovať rozhodnutie Rady do 30 dní. Politické strany sú zakázané. Ministri sú viazaní vôľou kráľa, brzda a kontrola ich rozhodnutí neexistuje. Reprezentantom súdnej moci je Najvyšší Justičný Výbor. Jeho predsedu menuje kráľ.

2.1.2 Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie

Nasledujúca tabuľka ukazuje vývoj HDP od roku 2002 do roku 2006. Pozorujeme neustály rast HDP v týchto rokoch. Dôvodom pre tento rast môže byť rast cien ropy. Reálny rast sa ale postupne spomaľuje, z „rozjazdu“ v roku 2003, z takmer 8 % sa tempo rastu postupne znižovalo až na 4,2 %. Takýto vývoj kopíruje vývoj cien ropy načrtnutý v predošlej kapitole. Príjmy z ropy sa totiž najviac podieľajú na HDP krajiny.

Výpovednú hodnotu HDP môže podkopať inflácia, avšak v prípade Saudskej Arábie je na veľmi nízkej úrovni. Udržiava sa v priemere na 0,8 %. Saudsko-arabská mena riyal je viazaná na americký dolár. V prípade, že dolár deprecieje a ceny dovážaného tovaru sa tým zvyšujú, centrálna banka intervenuje. Nesťahuje však z obehu devízy a neoslabuje domácu menu, aby sa domáce ceny znižovali, ale znižuje ceny len určitých komodít, hlavne benzínu.

Tabuľka č.3 HDP Saudskej Arábie v rokoch 2002-2006

Ukazateľ	2002	2003	2004	2005	2006
HDP v mld. USD	188.6	214.6	250.3	309.8	347.4
Reálny rast HDP v %	0,1	7,7	5,3	6,5	4,2

Prameň: Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie, The Economist,

<http://www.economist.com/countries/SaudiArabia/profile.cfm?folder=Profile%20Economic%20Structure>.

Pôvod HDP v roku 2005 ukazuje tabuľka č. 4, ktorá nám poskytuje dvojitý pohľad na danú problematiku. Jej pravá časť poukazuje na oblasti, ktoré sú zdrojmi HDP, zatiaľ čo jej ľavá časť hovorí o jednotlivých zložkách tvoriacich HDP³⁶. Z ľavej časti odvodíme, že na tvorbe HDP sa takmer 50 % podieľa ropa a zemný plyn. 33 % tvoria služby a ostatné kategórie a 10 % priemysel. Z jednotlivých zložiek tvorí HDP najväčším dielom export tovaru a služieb, a to 60,7 %. Import a súkromná spotreba majú takmer 27 % podiel na tvorbe HDP.

³⁶ Pravá časť tabuľky vychádza zo základnej relácie: $HDP = C + I + G + (X - M)$. Hrubý domáci produkt sa rovná súkromnej spotrebe, investíciám, vládnej spotrebe a rozdielu medzi importom a exportom.

Tabuľka č.4 Zloženie HDP Saudskej Arábie v roku 2005

Pôvod HDP v roku 2005	Podiel v%	Komponenty HDP v roku 2005	Podiel v %
Poľnohospodárstvo, lesníctvo&rybárenie	3,3	Súkromná spotreba	26,3
Ropa&zemný plyn	47,8	Vládna spotreba	23,1
Priemysel	9,5	Investície	16,2
Výstavba	4,7	Exporty tovaru a služieb	60,7
Služby&ostatné kategórie	33,7	Importy tovaru a služieb	26,4

Prameň: Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie, The Economist,

<http://www.economist.com/countries/SaudiArabia/profile.cfm?folder=Profile%20Economic%20Structure>.

Keďže vývoz a dovoz sú pre Saudskú Arábiu najväčším zdrojom HDP, nasledujúca tabuľka ukazuje najdôležitejšie zložky podieľajúce sa na exporte a importe tejto zeme. Ako je možné vidieť, Saudská Arábia exportuje najviac surovej ropy a ropných produktov, čo jednoznačne poukazuje na závislosť jej ekonomiky na príjmoch z ropy. Dováža hlavne stroje a dopravné zariadenia, na treťom mieste jedlo, nápoje a tabak.

Tabuľka č.5 Najväčšie zložky importu a exportu Saudskej Arábie v roku 2005³⁷

Export	Podiel v %	Import	Podiel v %
Ropa a ropné produkty	27,1	Stroje	21,3
Jedlo, nápoje, tabak	23,9	Dopravné prostriedky	12,6
Textílie, oblečenie	12	Jedlo, nápoje, tabak	10,9
Kovy a kovové produkty	4,1	Kovy	10,1

Prameň: Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie, The Economist,

<http://www.economist.com/countries/SaudiArabia/profile.cfm?folder=Profile%20Economic%20Structure>.

Medzinárodné obchodné štatistiky podľa krajiny a skupiny produktov, UNCTAD/WTO,

<http://www.intracen.org/tradstat/sitc3-3d/ir682.htm>.

Hlavnými obchodnými partnermi Saudskej Arábie sú Spojené štáty americké, kam smeruje 17 % saudsko-arabského vývozu. Saudská Arábia tam vyváža predovšetkým surovú ropu. Takmer rovnaké percento saudských vývozov smeruje do Japonska. V priemere 8 % z celkových vývozov je určených do Južnej Kórei a Číny. Dovozy z USA a Japonska sú takisto významné, predstavujú 13,2 % a 9,8 % celkových dovozov. Ďalších významných partnerov Saudskej Arábie ukazuje nasledujúca tabuľka.

³⁷ Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie, The Economist,

<http://www.economist.com/countries/SaudiArabia/profile.cfm?folder=Profile%20Economic%20Structure>

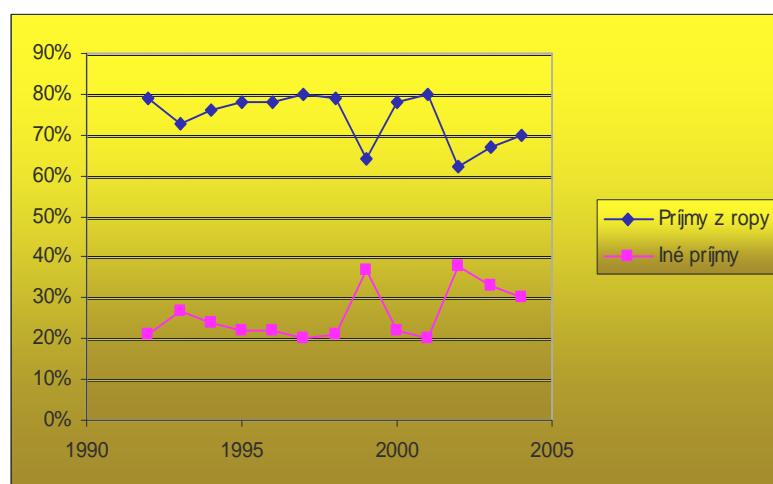
Tabuľka č.6 Teritoriálna štruktúra obchodu Saudskej Arábie v roku 2005, v %

Export	Podiel v %	Import	Podiel v %
USA	17	USA	13,2
Japonsko	16,8	Japonsko	9,8
Južná Kórea	8,7	Nemecko	8,1
Čína	7,2	Veľká Británia	7,4

Prameň: Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie, The Economist,
<http://www.economist.com/countries/SaudiArabia/profile.cfm?folder=Profile%20Economic%20Structure>.

Graf č.8 ukazuje, koľko percent príjmov z ropy tvorí vládne príjmy. Pri dokazovaní veľkej závislosti saudskej ekonomiky na rope, má táto informácia veľkú hodnotu. Dôvodom je centrálné rozhodovanie v rukách kráľovskej rodiny, ktorá plánovanie saudského rozpočtu a rozdeľovanie predvídaných príjmov a výdajov zachováva v tajnosti, čo spôsobuje veľkú neprehľadnosť tejto oblasti. Z grafu vyplýva, že 75 % súčasných príjmov vládneho rozpočtu pochádza z ropného priemyslu.³⁸

Graf č.8 Zdroje vládnych príjmov Saudskej Arábie 1992-2004, v %

Prameň: Ananlyza všeobecnej rovnováhy Saudskej Arábie, Chemingui a Lofgren,
http://www.erf.org/11conf_Lebanon/Macro/Chemingui&Hans.pdf.

Dôvodom nízkych ostatných príjmov nie je len orientácia ekonomiky na ropu, ale aj daňový systém Saudskej Arábie. V západných ekonomikách sú dane významným vládny príjmom. V Saudskej Arábii je tento systém veľmi liberálny. Na jednotlivcov a spoločnosti sú uvalené len veľmi nízke daňové sadzby. V roku 1975 boli zrušené dane z príjmov. Každý občan ale musí platiť náboženskú daň - Zakat - ktorý tvorí 2,5 % zo zisku ročne. V rozpore s týmto zákonom je však zákon, ktorý vyžaduje, aby všetky zahraničné spoločnosti v krajine daň zo zisku platili. Joint ventures, na ktorých vlastníctve sa podieľajú saudské spoločnosti aspoň

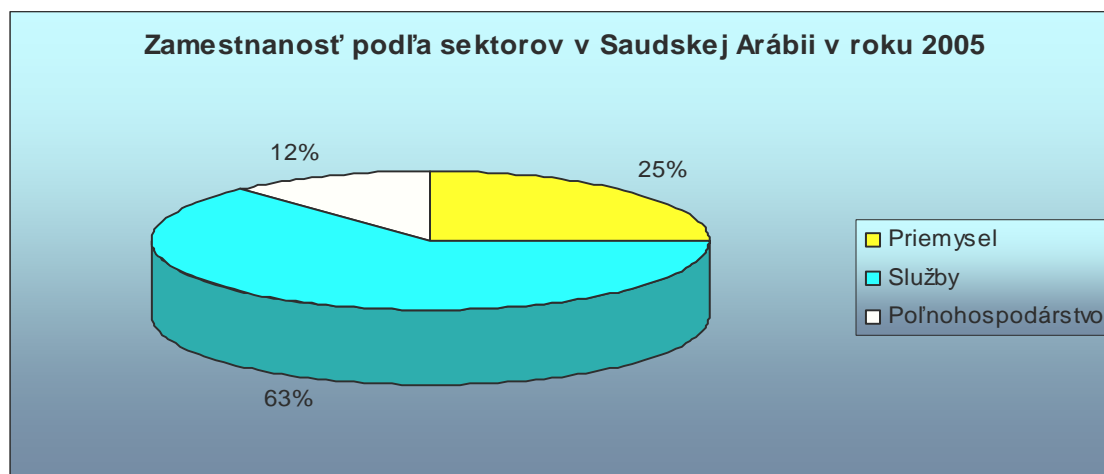
³⁸ Dochádza Saudskej Arábii ropa?, Say anything,
http://sayanythingblog.com/entry/saudi_arabia_running_out_of_oil/.

25 %, sú po dobu 10 rokov zbavené povinnosti platiť daň z príjmu. Do roku 2003 boli najvýraznejším príjmom rozpočtu cla. Po vzniku colnej únie v rámci krajín GCC v roku 2003 boli 92 % druhom tovaru znížené cla z 12 % a 20 % na jednotnú sadzbu 5 %. Spotrebný tovar je úplne zbavený ciel.³⁹

Priemysel sa najviac živí rafináciou ropy, avšak dôležitý pre priemysel je takisto cement a fertilizéry. Príjmy zabezpečuje i oprava lodí a lietadiel. 90-95 % ťažobného priemyslu predstavuje ťažba ropy. Odhaduje sa, že zásoby ropy Saudskej Arábie stačia ešte na 50 rokov a obnášajú približne 262 mld. barelov. Táto zem je takisto vlastníkom 4 % svetových zásob zemného plynu. Okrem týchto komodít je bohatá aj na železnú rudu, zlato a meď. Zo služieb sa vláda snaží podporovať hlavne turizmus. Ten sa v posledných rokoch rozmáha, avšak nemuslimovia majú stále problémy získať turistické víza do krajiny. Najviac ciest sa podniká do Meccy a Mediny.⁴⁰

Zamestnanosť v jednotlivých sektoroch ukazuje nasledujúci graf. Najviac obyvateľov, 63 %, pracuje v službách, 25 % je zamestnaných v priemysle a 12 % v poľnohospodárstve. V ťažbe predstavuje podiel zamestnanosti 8 % a v ropnom priemysle 2 %. Saudskú Arábiu pritom sužuje nezamestnanosť vo výške 25 %.⁴¹

Graf č. 9 Zamestnanosť Saudskej Arábie podľa sektorov, v roku 2005, v %

Prameň: Saudská Arábia, U.S. department of State, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3584.htm>.

³⁹Reforma daňovej politiky Saudskej Arábie, Chemingui a Lofgren, <http://www.erf.org/11conf/Lebanon/Macro/Chemingui&Hans.pdf>.

⁴⁰ V poľnohospodárstve sa najviac pestuje pšenica, d'atle, zemiaky, paradajky a melóny. Významné sú tiež mliečne produkty, chov sliepky a produkcia vajec.

⁴¹ Zamestnanosť, Saudi Arabia Information Resource, <http://saudinf.com/main/e14.htm>.

2.2 Spojené arabské emiráty

Táto krajina je ekonomickou i politickou štruktúrou je veľmi podobná Saudskej Arábii. V subkapitole o politickej štruktúre sa budem snažiť v krátkosti krajinu predstaviť a poukázať na rozhodovanie centralizované v rukách kráľovskej rodiny.

2.2.1 Politická štruktúra

Spojené arabské emiráty (SAE) sú štátom s rozlohou 83 600 km² a obyvateľstvom 4,496,000. Spojené arabské emiráty sú federáciou spájajúcou 7 samostatných emirátov (kniežatstiev). Podobne ako Saudská Arábia sú absolutistickou monarchiou. Je to bývalá anglická kolónia. Rok 1971 sa považuje za rok vzniku ich dnešnej podoby. V roku 1996 vznikla Ústava štátu, ktorá bola obdobou Ústavy prijatej v dobe vzniku samostatného štátu. Predstaviteľom legislatívnej i exekutívnej moci je Najvyšší výbor vládcov, ktorý tvorí 7 vládcov emirátov. Ten volí prezident, ktorý je zároveň aj vládcom Abu Dhabi, čo je najvýznamnejší emirát a ministerským predsedom štátu. Súčasným prezidentom je Shejkh Khalifa Ibn Zayid al Nuhayyan, ktorý po smrti svojho otca v roku 2004 zdedil tento titul. V roku 2006 vznikol Ministerský výbor, ktorý by sa mal postupom času stať predstaviteľom demokraticky volenej zákonodárnej moci. V súčasnosti funkciu kontroly legislatívnej a exekutívnej moci vykonáva Federálny Národný Výbor, ktorý by mal kontrolovať legislatívne návrhy. Problémom je, že nemá žiadnu oficiálnu pravomoc a jeho funkcia je len poradná. Orgánom, ktorý sa zaoberá ťažbou, kvótami, predajom a distribúciou ropy je Najvyšší ropný výbor. Tomu predsedá korunný princ, ktorý je členom vládnucej rodiny. Súdna moc je vykonávaná každým emirátom samostatne. Existujú vlastné sudy, ktoré sa riadia právom šaría.⁴²

2.2.2 Ekonomická štruktúra

Vývoj HDP Spojených arabských emirátov v rokoch 2003-2005 ukazuje nasledujúca tabuľka. Rovnako ako v prípade Saudskej Arábie vidíme, že HDP rastie stále pomalším tempom. Dôvodom by takisto mala byť veľká závislosť na príjmoch z ropy, ktoré tvoria podstatnú časť tejto ekonomiky, a ktorých rast sa v týchto rokoch spomaľoval.

Cenová hladina nie je v prípade Spojených arabských emirátov tak prísne regulovaná ako v Saudskej Arábii. V roku 2004 činila inflácia 4,5 %, v roku 2005 už 6 % a v roku 2006 13,8 %. Dôvodom je opäť ropa. Ceny ropy v posledných rokoch rástli, keďže sa zvyšoval dopyt po ropu; zvyšujúce sa príjmy a ich ďalší predpokladaný rast zvyšovali vládne výdaje.

⁴² Štúdia krajiny Spojené arabské emiráty, Library of Congress, <http://memory.loc.gov/frd/cs/aetoc.html>

Tomu sa prispôsobovali úrokové sadzby, ktorých znižovanie v konečnom dôsledku spôsobilo rast cenovej hladiny.

Tabuľka č.7 HDP Spojených arabských emirátov v rokoch 2003-2005

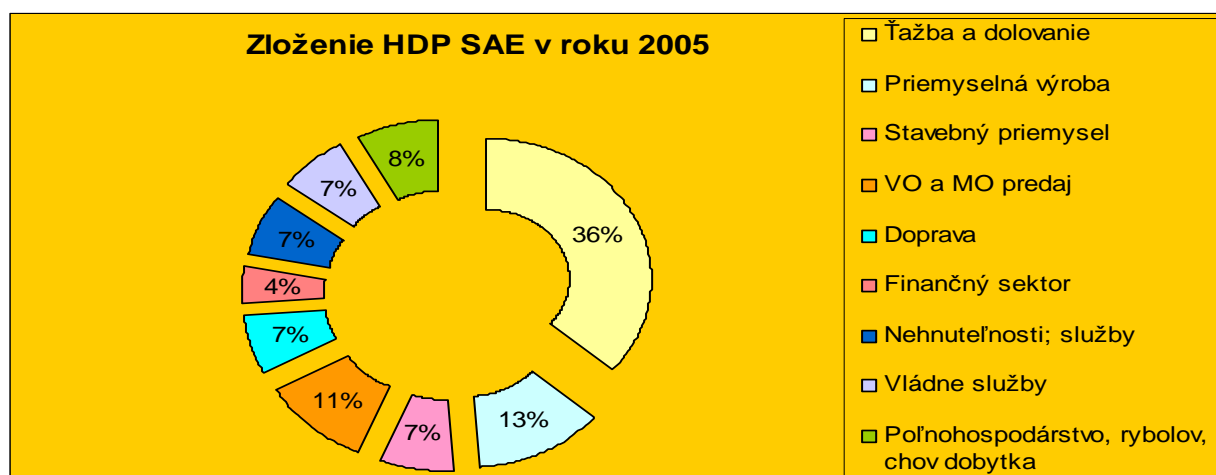
Ukazateľ	2003	2004	2005
HDP (v mld. USD)	87,6	103	118
Reálny rast HDP (%)	7,8	7,4	6,7

Prameň: Ekonomia Spojených arabských emirátov, Library of Congress, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstty:@field\(DOCID+ae0033\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstty:@field(DOCID+ae0033)).

Zloženie HDP v roku 2005 Spojených arabských emirátov môžeme vidieť na grafe č. 10. Na ňom vidíme, že podiel ťažby a dolovania na HDP je 36 %. Takmer 90 % ťažby predstavuje ťažba surovej ropy a zemného plynu. Spojené arabské emiráty majú na svojom území 98 mld. barelov ropy, čo reprezentuje 10 % svetových zásob. Takisto disponujú výraznými zásobami zemného plynu a dokážu ním zásobovať Rusko, Irán, Katar i Saudskú Arábiu. Asi 94 % zásob ropy krajiny sa nachádza v emiráte Abu Dhabi, ktorý je vďaka tomu najbohatším v porovnaní s ostatnými emirátmi. Zaujímavosťou je, že druhý najbohatší emirát Dubai, ktorý vlastní takmer celých zostávajúcich 6 % zásob ropy, sa nepokladá za člena OPECu. Z tohoto dôvodu nie je v ťažbe ropy viazaný jeho kvótami.

13 % HDP tvorí priemyselná výroba. Priemysel sa zameriava hlavne na skvapalňovanie zemného plynu, destiláciu palív a výrobu palív do lietadiel. Veľký význam v priemysle má však aj hliník.⁴³

Graf č. 10 HDP SAE podľa sektorov v roku 2005, v %

Prameň: Ekonomia SAE, UAE Yearbook 2007, http://uaeinteract.com/uaeint_misc/pdf_2007/English_2007/eyb5.pdf.

⁴³ 11 % sa na tvorbe HDP podieľa veľko- a maloobchodný predaj. Dôležité miesto v tejto ekonomike zaujíma takisto poľnohospodárstvo- rybolov, chov dobytka a hydiny, ktoré prispieva k HDP 8 %.

Zahraničný obchod Spojených arabských emirátov takisto poukazuje na orientáciu ekonomiky na ropu. 45 % exportu tvorí vývoz surovej ropy. Významnú časť vývozu tvorí aj zemný plyn a jedlo, hlavne sušené ryby a d'atle. Emiráty importujú najviac stroje a dopravné zariadenia, chemikálie i jedlo. Hlavným obchodným partnerom je Japonsko, kam smeruje 30 % vývozov. Na strane dovozu je významným partnerom Čína, odkiaľ pochádza 10 % dovozov, v päťach je Japonsko s 9 %.

Tabuľka č. 8 Teritoriálna štruktúra obchodu Spojených arabských emirátov, v r. 2005

Export	Podiel v %	Import	Podiel v %
Japonsko	30	Čína	10,3
India	7	Japonsko	9
Singapur	6	Veľká Británia	8
Južná Kórea	4	USA	8

Prameň: U.A.E. Industrial Supply Marketplace, Foreign Trade Exchange,
<http://www.foreigntradeexchange.com/countries/uae.html>.

Štruktúru vládnych príjmov zobrazuje tabuľka č. 9. Daňové príjmy sa podieľajú na celkových príjmoch 10 % a ich podiel v roku 2005 klesá. Hlavnou zložkou príjmu vlády sú nedaňové príjmy, z nich hlavne príjmy z ropy a plynu, avšak tento podiel v nami uvedených rokoch takisto klesá. Systém vykazovania príjmov z ropy je ale v Spojených arabských emirátoch špecifický. Nie všetky príjmy sa vykazujú ako vládne príjmy či prvky podieľajúce sa na tvorbe HDP. Existujú pre ne rôzne rezervné účty, čo vyvoláva nepriehľadnosť v hospodarení s ropou a prerozdelení príjmov z nej.

Tabuľka č. 9 Vládne príjmy Spojených arabských emirátov v rokoch 2004 a 2005, v %

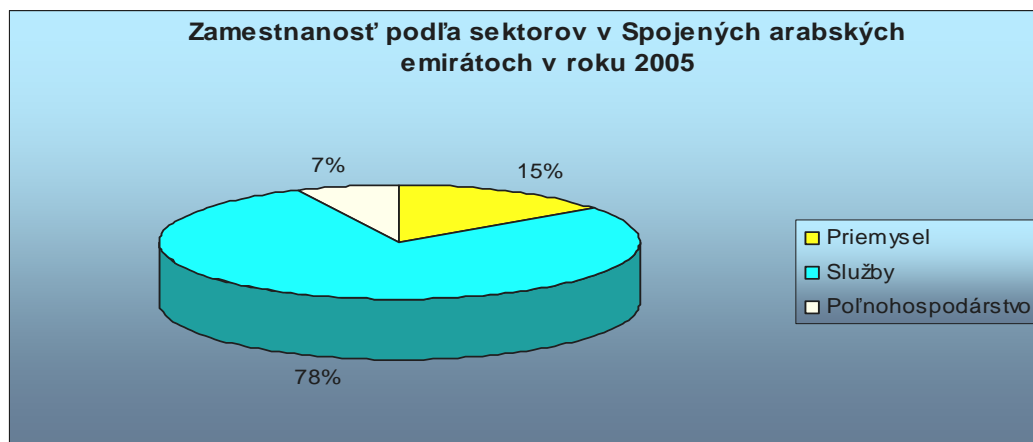
Druh príjmu	2004	2005
<i>Daňové príjmy</i>	10,1	6,3
Cla	3,2	2,3
Iné	6,8	4
<i>Nedaňové príjmy</i>	90	93,7
Ropa a plyn	77,4	69,4
Akciové spoločnosti	3,5	2,5
Iné	9	21,8

Prameň: Ekonomika SAE, UAE Yearbook 2007,
http://uaeinteract.com/uaeint_misc/pdf_2007/English_2007/eyb5.pdf.

Na nasledujúcom grafe č. 11 môžeme pozorovať zamestnanosť v roku 2005. Vidíme, že najviac obyvateľstva je zamestnaných v službách, tj. 78 %. V priemysle ostáva zamestnaných 15 % ľudí. V poľnohospodárstve pracuje menej ako 10 % aktívnych obyvateľov. V ropnom priemysle pracuje okolo 3 % obyvateľov. Počas rokov 2003-2005 bol vývoj výrazný len

v niektorých oblastiach. Najvyšší nárast v daných rokoch zaznamenalo stavebníctvo. Zvýšenie zamestnanosti je možné sledovať aj v oblasti malo- a veľkoobchodného predaja, v reštauráciách a hoteloch a v doprave a komunikáciách. Veľký odliv pracovníkov nastal v oblasti nehnuteľností.⁴⁴ Celkovo však štruktúra zamestnanosti ostáva zachovaná v tvare SIA (Services Industry Agriculture), a to je typické pre rozvinuté krajiny. V tejto oblasti sa neprejavuje tak výrazný vplyv ropnej ekonomiky.

Graf č. 11 Zamestnanosť obyvateľstva Spojených arabských emirátov podľa sektorov v roku 2005, v %

Prameň: Ekonomika Spojených arabských emirátov, The World Factbook, <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ae.html#Econ>.

2.3 Kuvajt

Kuvajt je predstaviteľom malých ekonomík Zálivu. Pri pohľade na jeho politickú štruktúru je možno pozorovať najdemokratickejšie tendencie spomedzi vybraných krajín. Napriek tomu, určité informácie o ekonomike Kuvajtu nie sú dostupné, pretože ich vláda tejto krajiny nezverejňuje.

2.3.1 Politická štruktúra

Kuvajt obýva 3,100,000 ľudí a má rozlohu 17,818 km². Nezávislosť získal v roku 1961, od Veľkej Británie. V roku 1962 vznikla Ústava štátu, ktorá zakotvuje Kuvajt ako konštitučnú monarchiu. Súčasnou hlavou štátu je Sheikh Jaber Al-Ahmed Al-Jaber Al-Sabah. Hlava štátu sa nazýva emír. Emír menuje Radu ministrov i jednotlivých ministrov a prostredníctvom Rady vydáva dekréty. Dôležitú úlohu má takisto korunný princ, ktorý je menovaný emírom a zastáva funkciu ministerského predsedu. Členovia Rady sú príslušníkmi kráľovskej rodiny a

⁴⁴ Ekonomika SAE, UAE Yearbook 2007, http://uaeinteract.com/uaeint_misc/pdf_2007/English_2007/eyb5.pdf.

prominentní členovia Národného zhromaždenia. 50 členov Národného zhromaždenia je volených ľuďom na 4 roky. Ich úlohou je zostavovať rozpočet, hlasujú o nedôvere Rade ministrov a predstavujú kontrolný orgán vlády, ktorý ratifikuje emírove dekréty. Emír môže legislatívu Národného zhromaždenia vetovať a má právo Národné zhromaždenie rozpustiť. To sa stalo v rokoch 1994 a 1999. Toto ministerstvo vzniklo po voľbách v roku 2003 zlúčením ministerstva ropy a ministerstva vody a elektriny. Prebralo hlavné funkcie ministerstva ropy, ktorými sú určovanie celkovej ropnej politiky zeme, velenie verejným inštitúciám zaoberajúcimi sa otázkami ropy a ropným spoločnostiam, koordinácia vzťahov týkajúcich sa ropy zo zahraničím.⁴⁵ Politické strany sú zakázané, avšak existujú 3 kvazi politické organizácie: dve z nich reprezentujú muslimov, tretia sa skladá zo sociálnych demokratov, arabských nacionalistov a konštitučných reformátorov. Súčasní štátny predstavitelia, zvolený v roku 2006, sú označovaný za najviac liberálnych doteraz. Voľby však sprevádzali silné reštrikcie týkajúce sa voličov. Voliť mohli len muži, ktorí nie sú príslušníkmi ozbrojených síl. K voľbám teda mohlo ísť len 15 % obyvateľstva. V Kuvajte existuje rozvinutý občiansko-právny systém. Právo šaría sa aplikuje v súkromných sporoch.⁴⁶

2.3.2 Ekonomická štruktúra

V rokoch 2000-2002 sa HDP Kuvajtu pohybovalo na úrovni v priemere 35 mld. USD. Až od roku 2002 pozorujeme výraznejší nárast. Celkovo od roku 2002 sa HDP krajiny zvýšilo o viac ako 20 mld. USD. Pre toto zvýšenie má Kuvajt rovnaký dôvod ako obe spomínané krajiny - rast cien ropy a k tomu sa ešte pridáva zvyšovanie kapacity ťažby ropy.

Od roku 2003 je kuvajtský dinár zavesený na americký dolár (1 dolár USD = 0.29963 dinára). Fluktučné pásmo stanovila centrálna banka na $\pm 3,5\%$. Centrálnej banke sa darí udržovať svoju menu v tomto pásme. Oscilácie amerického dolára neovplyvňujú ekonomiku Kuvajtu, pretože obe meny oscilujú spolu.⁴⁷

Tabuľka č. 10: Vývoj HDP Kuvajtu v rokoch 2000-2006

Ukazateľ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
HDP v mld. USD	36.878	34.070	35.181	41.750	51,804	61.469	60,290
Zmena HDP (%)	22,4	-7,6	3,3	18,7	24,1	18,7	-0,9

Prameň: IMF World Economic Outlook, EconStats, <http://www.econstats.com/weo/C088V019.htm>

⁴⁵ Ministerstvo energie, Kuvajtská informačná agentúra, http://www.kuwait-info.com/sidepages/state_ministries_oil.asp.

⁴⁶ Kuvajtská politická štruktúra, Arab Data Net, <http://www.arabdatanet.com/country/profiles/profile.asp?CtryName=Kuwait&CtryAbrv=ku&NavTitle=Political%20Structure>.

⁴⁷ Ekonomická správa, Centrálna banka Kuvajtu, <http://www.cbk.gov.kw/WWW/index.html>.

Na tvorbe HDP sa najviac podieľa priemysel, ktorého hlavné oblasti sú ťažba ropy a jej rafinácia, výroba fertilizérov, chemikálií, odsolňovanie vody alebo výroba stavebných materiálov. Podiel priemyslu na HDP činí 60 %. Rezervy surovej ropy Kuvajtu obnášajú približne 100 mld. barelov, čo znamená, že Kuvajt vlastní asi 10 % svetových zásob ropy, ktoré sa na tvorbe HDP podieľajú takmer 50 %. 39 % HDP tvorí sektor služieb, ktorý zahŕňa verejnú správu, výborne rozvinutý systém financií a bankovníctva s dlhou tradíciou, obchod s nehnuteľnosťami a služby poskytované hotelmi a reštauráciami. Poľnohospodárstvo prispieva k HDP len 0,3 %. Príčinou je nedostatok úrodnej pôdy a vody. Výborne je preto rozvinuté loďstvo a rybolov, ktorý sa zameriava na lov kreviet.

Vývoz Kuvajtu v rokoch 1998-2005 ukazuje tabuľka č. 11. Ako vidíme celkový export v daných rokoch stúpol o takmer 35 mld. USD. Takisto pozorujeme, že ropný vývoz sa na celkovom podiele takmer 90 %. V týchto rokoch Kuvajt značne zvyšoval svoje ťažobné kapacity a dopad tejto tendencie sa odzrkadlil na celkovom vývoze. Neropný vývoz predstavuje hlavne močovina (13,12 %), osobné automobily (8,35 %), izolované vodiče, káble (4,6 %), kovový šrot (3,99 %), vozidla typu pick-up (3,71 %), autodiely (3,67 %), ďalej pneumatiky, mobilné žeriavy, krevety, parfumérie, nábytok, kovové konštrukcie.

Tabuľka č.11: Celkové a ropné vývozy za roky 1998 – 2005 v mld. USD

Druh tovaru/rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vývoz celkom	13,135	12,2	19,8	17,34	16,38	22,73	31,97	48,5
Neropný vývoz a reexport	7,94	0,731	1,4	1,43	1,43	2,23	3,77	3,8
Ropný vývoz	12,341	11,47	18,4	16	14,95	20,5	28,2	44,7

Prameň: Súhrnná teritoriálna informácia-Kuvajt, Velvyslanectví ČR,

<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/kuvajt/strategie-cr-pro-kuvajt/1001376/40140/#a5>.

Dovoz tvoria hlavne automobily s podielom 6,43 %. Druhým najviac dovázaným tovarom sú traktory a ťahače, ktorých podiel činí 2,41 % na celkovom dovoze. Tretie miesto obsadil import športových dopravných prostriedkov a jeepov, 1,74 % celkového dovozu. Veľa sa dovážajú lieky, oceliarske výrobky, zlatnícke produkty, oceliarske zvitky a mobilné telefóny. Spotrebný tovar je takisto dovázaný vo veľkom, hlavne potraviny a priemyselný tovar. Poklesol import zariadení na výrobu energie. Kuvajt obchoduje hlavne v rámci GCC.

Oblasti, do ktorých Kuvajt vyváža ropu kuvajtská vláda nepublikuje. Naposledy boli tieto údaje zverejnené v roku 1986. Vtedy platilo, že najviac ropy sa exportovalo do Japonska, Holandska a na Taiwan. Či daná situácia platí aj dnes, môžeme len odhadovať. Tabuľka č. 12 zobrazuje oblasti vývozu a dovozu Kuvajtu ropných aj neropných produktov. Celkové vývozy smerujú hlavne do Japonska, USA a Holandska. Neropné produkty sú vyvážené hlavne do

Saudskej Arábie, Iraku, Spjených arabských emirátov, Indonézie, Pakistanu a USA. Kuvajtské dovozy pochádzajú z USA, Nemecka, Japonska, Saudskej Arábie a Talianska.

Tabuľka č. 12: Teritoriálna štruktúra obchodu Kuvajtu v roku 2001, v %

Export	Podiel v %	Import	Podiel v %
Japonsko	20,3	USA	10,6
USA	11	Nemecko	9,9
Holandsko	5,5	Japonsko	9,6

Prameň: Ekonomické indikátory, Federácia medzinárodných obchodných asociácií, <http://www.fita.org/countries/kuwait.html>.

Vývoj vládnych príjmov v rokoch 2000-2005 ukazuje tabuľka č. 13. Na dokázanie tvrdenia, že príjmy z ropy tvoria 80-90 % vládnych príjmov stačí pozorovať riadok tabuľky zobrazujúci príjmy. Vidíme, že vývoj presne kopíruje vývoj HDP v daných rokoch alebo vývoj ropných exportov. To znamená, že rokoch 2000-2002 sa vládne príjmy pohybujú na úrovni približne 20 mld. USD, potom nasleduje rýchly nárast zodpovedajúci rýchlejšiemu rastu cien ropy. Takisto je nutné dodať, že iný ako ropný priemysel nie je v Kuvajte rozvinutý v takej miere a príjmy z daní sú takisto veľmi nízke. Občania a kuvajtské firmy neplatia žiadne dane. Zahraničné firmy platia dane zo zisku vo výške 55 % zo zisku. Ak však zisky zahraničnej firmy nepresiahnu 100 tis. USD je zisk zdaňovaný 25 % sadzbou. Cla majú výšku max. 4 %, spotrebný tovar sa väčšinou nezdaňuje a obchod prebiehajúci v rámci colnej únie GCC výrazné zisky do štátnej pokladne takisto neprináša.

Tabuľka č. 13 : Vývoj štátneho rozpočtu v rokoch 2000-2005 v mld. USD

Ukazateľ	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Príjmy	17,3	22	21	23	30,5	34,3
Výdaje	13,2	14,12	16,2	15,7	21,5	11,8
Saldo	4,1	7,88	4,8	7,3	9	22,5

Prameň: Ekonomická správa, Centrálna banka Kuvajtu, <http://www.cbk.gov.kw/WWW/index.html>.

Informácie o zamestnanosti Kuvajtu podľa sektorov sú nedostupné. Je možné nájsť vývoj nezamestnanosti, ktorý činí v priemere 2 % v rokoch 2004-2006 ⁴⁸, avšak v akých oblastiach pracuje väčšina obyvateľstva neuvádza ani Kuvajtská centrálna banka, ani medzinárodné organizácie ako napríklad OSN.

⁴⁸ Kuvajtská miera nezamestnanosti, Index Mundi, http://www.indexmundi.com/kuwait/unemployment_rate.html.

3. EKONOMICKÉ REFORMY V KRAJINÁCH PERZSKÉHO ZÁLIVU

V predošlej kapitole som ukázala závislosť vybraných krajín Perzského zálivu na ziskoch z ropy a na jej ťažbe. Jednotlivé zeme vnímajú túto jednostrannú orientáciu ako negatívum. Nemusí to nutne znamenať, že majú strach z vyčerpania ropných zásob, ale diverzifikácia ekonomík by tieto krajiny učinila menej zraniteľnými v prípade, že by k ich vyčerpaniu alebo k inej katastrofe náhle došlo. V tejto kapitole by som chcela poukázať na snahy týchto krajín o rozširovanie svojej ekonomickej základne a intenzívnejšie využívanie svojho potenciálu.

3.1 Saudská Arábia

Saudská Arábia sa jednostranné zameranie ekonomiky snaží pozmeniť rôznymi reformnými snahami. V nasledujúcom texte sa budem snažiť priblížiť tieto snahy. Zmienim sa o orgánoch, ktoré vznikli za účelom podpory reforiem, o konkrétnych zmenách a o doporučeníach medzinárodných organizácií k vytvoreniu liberálnejšieho trhového prostredia v Kráľovstve.

3.1.1 Orgány podporujúce reformy

Na reformy bolo v zemi Saudská Arábia vytvorených 6 špeciálnych agentúr. Jednou z nich je Vrchný Ekonomický Výbor (Supreme Economic Council, SEC), ktorý vznikol v roku 1999. Hlavnou úlohou tohto orgánu je hodnotiť pokroky v ekonomickej oblasti, v sektore priemyslu a poľnohospodárstva, a takisto v oblasti zamestnaneckej politiky. Výbor sa stal určitým impulzom k podpore privatizačných snáh. Najvyšší Výbor pre ropné a minerálne zdroje (Supreme Council for Petroleum and Minerals, SCPM) vznikol v roku 2000 a určuje politiku v oblasti ťažby ropy, zemného plynu a ostatných hydrokarbónových materiálov. SCPM schválilo program s názvom the Gas Initiative, ktorý umožňuje spoluprácu súkromných národných i medzinárodných spoločností pri tvorbe petrochemických projektov, pri obnove pôvodných polí zemného plynu alebo pri zabezpečovaní transportu pomocou plynovodov. V roku 2000 vznikla takisto Najvyššia Komisia Turizmu (Supreme Commission of Tourism, SCT), ktorá by mala napomáhať rastu turistického sektoru a podporovať investície do cestovného ruchu zo súkromného sektoru. Saudsko-arabský úrad pre zahraničné investície (Saudi Arabian General Investment Authority, SAGIA) vznikol za účelom podpory zahraničných investícií a udeľovania licencií, obchodných povolení a pomoc pri administratívnych problémoch. Na podnet tohto úradu bol schválený Zákon o zahraničných investíciách, ktorý zahŕňa možnosť vlastníctva majetku zahraničnými investormi

a redukované daňové sadzby pre tieto spoločnosti. Táto agentúra pracuje ako sprostredkovateľ medzi vládou a investormi. Úrad pre kontrolu jedla a liečiv (Food and Drugs Authority, FDA) by mal poskytovať spotrebiteľovi ochranu v oblasti bezpečného užívania všetkých potravín, liečiv, lekárskeho prístrojov a elektronických produktov. Šiestym orgánom podporujúcim reformy je Výbor saudských obchodných komôr (The Council of Saudi Chambers of Commerce). Ten združuje obchodné komory na národnej i medzinárodnej úrovni, pomáha podporovať ekonomický rast, monitoruje a skúma sporné ekonomické otázky, vytvára príležitosti pre zahraničné investície prostredníctvom obchodných misíí v zahraničí. Úspechom Výboru je napríklad povolenie investorom a zahraničným firmám získať vstupné víza do krajiny bez konzultácie s Ministerstvom zahraničných vecí.⁴⁹

3.1.2 Reformy v Saudskej Arábii

- *Privatizácia*

Hlavným reformným plánom v Saudskej Arábii je privatizácia. Zámer privatizácie vznikol v roku 2002. Sektory určené k privatizácii, plán a rozvrh privatizácie určil SEC. Počiatkom tohto rozsiahleho plánu bola privatizácia telekomunikácií. 30 % podiel Saudskej Telekomunikačnej Spoločnosti bol predaný verejnosti za 4. mld. USD. Štátom prevádzkované poštové služby prešli z rúk Ministerstva pošty, telegrafov a telekomunikácií do rúk asi 100 súkromných agentúr. Ďalším privatizovaným sektorom sú železnice, vláda schválila dva projekty: spojenie prístavu Jeddah na brehu Červeného mora s hlavným mestom Rijád a železničné spojenie Jeddahu so svätými mestami Mecca a Medina. K investíciám do oboch projektov podnecuje vláda súkromný sektor.⁵⁰ Činnosť a riadenie letísk chce vláda takisto privatizovať, avšak za bezpečnosť na letiskách ostane zodpovedná. Hegemónom aerolínií na Blízkom východe sú Saudsko-arabské aerolínie. Ich čiastočnou privatizáciou by vláda chcela zaistiť vyššie zisky z tohto sektoru. V roku 2003 vláda Saudskej Arábie umožnila súkromným podnikateľom poskytovať domáce letecké služby. Takisto niektoré prístavy sú prenajaté súkromnému sektoru.

V oblasti zdravotníctva sa podporuje prechod časti nemocníc do mocenskej sféry privátneho sektoru.⁵¹ Väčšinou však Ministerstvo zdravotníctva využíva súkromný sektor na zabezpečovanie vzdelávacích programov v pre- a postnátálnej opatere. Kráľovská spoločnosť

⁴⁹ Politické a ekonomické reformy v Kráľovstve Saudskej Arábie, Kráľovská ambasáda Saudskej Arábie vo Washingtone, <http://www.saudiembassy.net/ReportLink/Reform%20Dec%202003.pdf>

⁵⁰ Politické a ekonomické reformy v Kráľovstve Saudskej Arábie, Kráľovská ambasáda Saudskej Arábie vo Washingtone, <http://www.saudiembassy.net/ReportLink/Reform%20Dec%202003.pdf>

⁵¹ Prečo saudská Arábia-nová ekonomika, SAGIA, <http://www.sagia.gov.sa/innerpage.asp?ContentID=3&Lang=en>

na výrobu elektrickej energie Saline Water Conversion Corporation by mala byť privatizovaná do roku 2008. Cieľom tejto privatizácie by malo byť zvýšenie výroby elektrickej energie do roku 2010 o 20 000 megawatov ako odpoveď na vzrastajúci dopyt po elektrine, ktorého rast činí 4,5 % ročne. Predseda Výboru saudských obchodných komôr v roku 2005 povedal, že saudsko-arabská vláda chce previesť všetky podniky, ktorých celková hodnota je 800 mld. USD pod kontrolu súkromníkov.⁵²

- *Zahraničné investície*

SAGIA uzákonila Zákon o zahraničných investíciách, ktorý dovoľuje investorom vlastniť majetok v krajine, prevod kapitálu a ziskov, nárok na realizáciu vlastných projektov a zníženie daňovú sadzbu. Tento zákon takisto chráni investorov pred konfiškáciou ich majetku bez súdneho príkazu alebo vyvlastnením majetku okrem vecí týkajúcich sa verejného zájmu bez adekvátnej kompenzácie. V roku 2002 schválila SAGIA dodatok k tomuto zákonu, ktorý dovoľuje zahraničným investorom vlastniť pôdu a vyhnúť sa dvojitému zdaneniu. Dnes sa v Saudskej Arábii môže investovať do všetkých odvetví okrem tých, ktoré sú uvedené v tzv. Negative List agentúry SAGIA. „Investori môžu požadovať podporu pre svoju činnosť až do výšky 50 % od Saudského priemyselného rozvojového fondu (Saudi Industrial Development Fund, SIDF). Pre investície sú stanovené minimálne limity, a to 6,67 mil. USD pre agrárne projekty, 1,33 mil. USD pre industriálne projekty a 0,53 mil. USD pre neindustriálne projekty.“⁵³ Od založenia SAGIA do roku 2004 bolo schválených 2 449 zahraničných projektov. Takmer tretina zahraničných investícií pochádza z USA, 25 % z Japonska, 10 % tvoria investície z Francúzska, Veľkej Británie, Kanady, Sýrie, Indie a Nemecka. Prehľad investícií v jednotlivých sektoroch poskytuje tabuľka č.14.

Tabuľka č.14 Zahraničné investície v Saudskej Arábii na konci roku 2003

SEKTOR	POČET PROJEKTOV	mil. USD
Priemysel	855	8664
z toho chemický	107	3717
Služby	1249	6437
Poľnohospodárstvo	5	44
Celkom	2109	15145

Prameň: Investiční klima, BusinessInfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/saudska-arabie-souhrnne-informace/saudskaarabie-investicni-klima/1001150/37802/>.

⁵² Saudské reformy v plnom chode, AMEINFOfinancial, <http://www.ameinfo.com/61050.html>.

⁵³ Investiční klima, BusinessInfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/saudska-arabie-souhrnne-informace/saudskaarabie-investicni-klima/1001150/37802/>.

Príkladom významnej zahraničnej investície je vstup partnera zo Spojených arabských emirátov na trh mobilných operátorov v roku 2004. Umožniť vstup zahraničných investorov do sektoru telekomunikácií napomáha pre tento účel založená Saudská komunikačná komisia (The Saudi Communication Commission, SCC). V roku 2003 bol takisto schválený Zákon o poisťovaní, ktorý zakladá právny rámec pre poisťné transakcie a podporuje investície zahraničných firiem do tohto sektoru. V železničnej doprave bolo vybraných osem zahraničných spoločností na pomoc pri konzultácii navrhovaných projektov. V sektore energetiky bola dosiahnutá dohoda s konsorciom zahraničných ropných spoločností na povzbudenie rozvoja oblastí bohatých na zemný plyn v južnej časti krajiny. Saudská najvýznamnejšia ropná spoločnosť Aramco sa podieľa na tomto projekte 30 % podielom. Nový zákon o ťažbe vytvára pracovné pozície v tomto sektore a umožňuje domácim i zahraničným investorom bádať po minerálnych zdrojoch ako napríklad bauxit, zinok, železná ruda, fosfáty alebo meď. Pri prevode nemocníc do súkromného sektoru je možný prevod do rúk zahraničného investora, a to bez toho, aby mal vzdelanie v medicíne alebo pracoval v tejto oblasti v inej krajine a bol podporovaný saudským sponzorom. Podpora saudského partnera už nie je potrebná v žiadnom odvetví, zahraničný partner môže byť 100 % vlastníkom spoločnosti v Saudskej Arábii.⁵⁴ Ministerstvo vodných zdrojov a elektrickej energie plánuje predstaviť projekty odsolňovania vody a získavania elektrickej energie a ponúknuť ich zahraničným investorom.

- *Diverzifikácia v priemysle a službách*

Vedľa ropy sa Saudská Arábia snaží zamerať na zemný plyn. Ten je v rámci Kráľovstva používaný na výrobu elektriny, odsolňovanie morskej vody a v petrochemickom priemysle. Saudská Arábia sa snaží zväčšiť kapacitu siete zemného plynu. V ťažbe sa zameriava na vzácne a priemyselné minerály. Krajina podporuje, prostredníctvom nového zákona o ťažbe, snahy investorov hľadať miesta s výskytom minerálnych zdrojov. Najväčším rozvinutým neropným sektorom je produkcia stavebných materiálov. Saudská Arábia je najväčším producentom týchto materiálov v oblasti Blízkeho východu. Cement, kachličky, mramor, sklo, granit, laná, klimatizačné zariadenia alebo spracované železo a oceľ sa vyvážajú do celého regiónu Blízkeho východu. V roku 2003 bola v Saudskej Arábii takisto otvorená prvá nezávislá banka so zahraničným vlastníkom – pobočka Deutsche Bank. Ďalšie finančné

⁵⁴ Stratégia zahraničných investícií, SAGIA, http://www.the-saudi.net/business-center/foreign_investment_policy.htm.

inštitúcie by mali nasledovať, a tak zvyšovať zahraničný kapitál v zemi.⁵⁵ Kráľovstvo tiež odštartovalo priemyselnú diverzifikáciu – zvyšuje počet špecificky zameraných priemyselných a výrobných centier. Využíva na to koncentrované lokality, podporu priamych zahraničných investícií a snaží sa budovať technologickú základňu pre priemyselné parky. Ministerstvo obchodu a priemyslu udáva, že počet tovární v Saudskej Arábii je 3 657 a bolo do nich investovaných 68 mld. USD, z čoho však zatiaľ najviac prostriedkov tečie do petrochemického priemyslu. Najviac ťažkého priemyslu sa sústreďuje v oblasti Yanbu na pobreží Červeného mora. Do roku 2019 vláda plánuje vystavať v Yanbu 66 km² priemyselný komplex, do ktorého investuje 30,7 mld. USD, a ktorý by mal rozvíjať 258 druhov ľahkého i ťažkého priemyslu. Dnes je najväčším takýmto komplexom spoločnosť Chevron-Philips v Jubaile. Ide o petrochemický podnik na bázi zemného plynu, ktorý sa venuje 17 druhom priemyselnej aktivity a produkuje hlavne petrochemické výrobky, fertilizéry a lubrikanty.⁵⁶ Do tohto priemyselného parku dnes plynú viac ako polovica zahraničných investícií. Od vstupu Saudskej Arábie do WTO v roku 2005 sa počet priamych zahraničných investícií zdvojnásobil a neropné exporty vzrástli o 13 %. Očakávanie rastu neropného privátneho sektoru činí 6 %. Do roku 2010 sa Saudská Arábia chce dostať medzi najlepších 10 krajín sveta a byť schopná čeliť celosvetovej konkurencii.⁵⁷

K snahe o diverzifikáciu saudskej ekonomiky ale takisto patrí turizmus. Komisia turizmu SCT má za úlohu dohliadať na rozvoj cestovného ruchu v krajine. Do plánu patrí tiež zvýšenie zamestnanosti v tomto sektore a zlepšovanie kvalifikácie mladých saudov pre prácu v tomto sektore. Jedným z projektov, ktorý má byť kľúčový pre započatie rozvoja je projekt s názvom Rezort Al-Hada, lanová dráha a Al-Kar turistická obec. Tento projekt spája úseky s rozdielnou nadmorskou výškou 4 200 metrov dlhou lanovou dráhou lemovanou hotelmi, reštauráciami a detskými ihriskami. Týmto projektom začatým v roku 2003 vstúpilo Kráľovstvo do prvej fázy intenzívneho rozvoja turizmu, počas ktorej „budú intenzifikované snahy, mobilizované kapacity a zakladané turistické organizácie“.⁵⁸ Celkový plán je skôr dlhodobý, očakáva sa na 20 rokov, bez toho aby sa vedelo, kedy sa prechopne do ďalšej fázy. Predpokladá sa však, že sektor turizmu sa stane jedným z popredných v krajine a bude predstavovať významný príjem štátnej pokladne.

⁵⁵ Politické a ekonomické reformy v Kráľovstve Saudskej Arábie, Kráľovská ambasáda Saudskej Arábie vo Washingtone, <http://www.saudiembassy.net/ReportLink/Reform%20Dec%202003.pdf>.

⁵⁶ Saudská Arábia štartuje industriálnu diverzifikáciu, AMEINFOfinacial, <http://www.ameinfo.com/65654.html>.

⁵⁷ Saudská Arábia mieri k TOP10, AMEINFOfinacial, <http://www.ameinfo.com/112477.html>.

⁵⁸ Turizmus, Saudsko-arabský informačný zdroj, <http://saudinf.com/main/e9.htm>.

- *Zamestnanosť*

S pomocou ekonomickej diverzifikácie, privatizácie, zahraničných investícií a ďalších iniciatív sa Saudská Arábia takisto snaží vysporiadať s 25 % nezamestnanosťou a orientáciou priemyslu na petrochémiu a ropu. Z tohto dôvodu vytvorila program: Národný program pre zácvič a zamestnanosť, ktorý napomáha nájsť uplatnenie občanom krajiny vo verejnom i súkromnom sektore. Pomáha nachádzať pracovné príležitosti, zúčastniť sa pracovných zácvičkov a napomáha aj saudizácii. Saudizácia je určenie limitov pre podniky, koľko saudských občanov musia zamestnávať. Účelom je zvýšenie závislosti podnikov na domácej pracovnej sile. Problémom vo všetkých muslimských štátoch je zamestnanosť žien. Od 80. rokov do začiatku milénia stúpila zamestnanosť žien z 1 % na 7 %. Saudská vláda uvádza, že dnes sú ženy vlastníčkmi 22 000 spoločností a očakáva zrýchlenie vytvárania pracovných príležitostí pre ženy. Oblasti ako účtovníctvo, bankovníctvo, počítačové centrá by mali byť pre ženy otvorenejšie. Tradičná úloha ženy v domácnosti je však veľmi dôležitá a pevne zakorenená v tomto type spoločnosti.

3.1.3 Doporučenia medzinárodných organizácií

Saudská Arábia sa stala členom Svetovej obchodnej organizácie (World Trade Organisation, WTO) v roku 2005, avšak výsledkom jednaní o vstupe bola rada doporučení, ktoré by mali prispieť k ešte väčšej liberalizácii trhu, urýchleniu integrácie do svetovej ekonomiky a vytvorení transparentného prostredia pre zahraničné investície v súlade s pravidlami Svetovej obchodnej organizácie. Do dvoch rokov od vstupu by Saudská Arábia mala splniť podmienku verifikácie obchodných dokumentov a ich uvedenia do konformného rámca WTO. Saudská Arábia takisto prisľúbila, že bude obnovovať zoznam zakázaných importov minimálne raz za rok a odstráni položky, ktoré by mohli kompromitovať zákonné ciele krajiny. Splnenie kritérií dôhod súvisiacich so vstupom do WTO je odporučené dosiahnuť do piatich rokov od vstupu. Kráľovstvo má tiež doporučené naďalej znižovať bariéry trhu a umožňovať prístup zahraničného tovaru do zeme. Odbúravanie tarifov by nemalo trvať dlhšie ako do roku 2015.⁵⁹ V oblasti distribúcie tovaru by mali byť do troch rokov odstránené reštrikcie, ktoré existujú v rámci Kráľovstva.⁶⁰

⁵⁹ Medzi tieto dohody patrí napríklad dohoda o právach duševného vlastníctva the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, dohoda o bariérach v obchode the Agreement on Technical Barriers to Trade alebo dohoda o sanitárnych opatreniach the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures.

⁶⁰ Blízky východ a WTO, Ali&Partners, http://www.mideastlaw.com/article_middle_east_and_the_wto.html.

Medzinárodný menový fond (International Monetary Fund, IMF) oceňuje zvýšenie ťažby ropy, zisky vyplývajúce z rastu cien ropy, ustálené štrukturálne reformy a makroekonomickú stabilitu krajiny. Rast neropného sektoru činil podľa IMF v roku 2006 6,8 %. Uznanie takisto získala konštruktívna odpoveď štátu na zmiernenie tlaku vytváraného zvyšovaním dopytu po ropy. IMF povzbudzuje stabilitu ropného sektoru medzi iným aj implemetovaním investičných plánov na zvyšovanie produkčnej a rafinačnej kapacity. Vítané je tiež podieľanie sa na projekte Joint Oil Data Initiative za účelom zverejňovania pravdivých dát o ropnom priemysle. Potrebné je zavádzanie trhového prístupu v domácom oceňovaní ropných produktov. Prebytok bežného účtu, ktorý prevyšuje stúpajúce výdaje, bol použitý na znižovanie vládneho dlhu. Táto iniciatíva sa takisto stretla s pozitívnym ohlasom IMF. Ekonomické zásady, vysoký investičný optimizmus, rozrastanie sa súkromného sektoru spôsobili boom na trhu cenných papierov v roku 2005. Doporučuje sa však tvoriť ceny bez intervencií vlády. To by umožnilo ozdravenie i finančného sektoru, úlohou je takisto zvýšenie transparentnosti tohto sektoru a dohľad nad bankovým systémom. Málo rozvinutý je hypotékový trh. Potrebné je tiež účinnejšie bojovať proti praniu špinavých peňazí a finančnému terorizmu. IMF povzbudzuje expanziu štrukturálnych reforiem a ich pozitívny vplyv na investičnú klímu krajiny a verejno-súkromné partnerstvá v nových veľkých projektoch. Diverzifikácia priaznivo vplýva nielen na efektívnejšie využívanie ropných príjmov alebo na rast súkromného sektoru, ale aj na vytváranie nových pracovných miest. Flexibilnejším spôsobom by mala byť uplatňovaná politika saudizácie.⁶¹

3.2 Spojené arabské emiráty

V nasledujúcich riadkoch sa zameriam na reformy prevádzané v Spojených arabských emirátoch. Budem sa venovať privatizačným snahám, lákaniu zahraničného kapitálu a snahám o diverzifikáciu priemyslu a služieb. Doporučenia medzinárodných organizácií tieto snahy nielen hodnotia, ale poukazujú aj na ďalšie vhodné smerovanie reforiem krajiny.

3.2.1 Reformy v Spojených arabských emirátoch

- *Privatizácia*

Svoje zameranie na ropu sa emiráty snažia diverzifikovať privatizáciou existujúcich odvetví a zakladaním nových. Najväčším podporovateľom privatizácie je emirát Abu Dhabi. Na

⁶¹ Konzultácia Článku IV. so Saudskou Arábiou, IMF, <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/2006/pn06108.htm>.

podporu privatizácie v emirátoch vznikla First Gulf Bank, ktorá by mala zastávať „vedúcu úlohu vo financovaní privatizácie a vytvárať tesnejšie vzťahy s kľúčovými hráčmi ovplyvňujúcimi ekonomické zmeny“⁶² v Spojených arabských emirátoch, a postupne v celom regióne GCC. Privatizácia v Spojených arabských emirátoch je intenzívnejšia v posledných piatich rokoch a zameriava sa hlavne na sektor elektriny a vodohospodárstva. Jej cieľom je zvýšenie efektívnosti prostredníctvom investičných rozhodnutí, zlepšenie riadiacej činnosti a pestrejší výber pre spotrebiteľov. V tomto sektore sa odohrala separácia jednotlivých činností na segmenty. Priama zodpovednosť za produkciu, prenos a distribúciu energie zvyšuje transparentnosť odvetvia a lepšie poukazuje na potenciálne znižovanie nákladov. Pred začiatkom privatizácie prevádzkoval produkciu elektrickej a vodnej energie štátom vlastnený Úrad pre elektrinu a vodu v Abu Dhabi (Abu Dhabi Water and Electricity Authority, ADWEA). Od roku 1999 predáva tento Úrad svoje podiely nezávislým producentom energií prostredníctvom súťažných ponúk, a tým vytvára zdravé konkurenčné prostredie v tejto oblasti. Do roku 2003 produkoval súkromný sektor 58 % elektrickej a 67 % vodnej energie. Do tohto roku boli náklady v oboch sektoroch znížené o viac ako polovicu a o 22 % sa znížila spotreba zemného plynu v továrňach.⁶³ Okrem tohto projektu počítajú emiráty s privatizáciou spoločností na odsolňovanie morskej vody. Kontraktormi sa stali spoločnosti Siemens v oblasti výroby elektrickej energie a Fisia Italy pre oblasť desalinácie, ktoré do Emirátoch investovali 3 mld. USD. Nepravdepodobným sa zdá v prípade ropných ekonomík predaj častí ropných monopolov súkromným firmám. Emirátska Abu Dhabi National Oil Company však vytvorila spoločný podnik s majetkovou účasťou firiem Nestlé a Statoil v projekte s názvom Ruwai.⁶⁴ Nutnou je takisto privatizácia telekomunikačného monopolu ETISALAT. Hoci v roku 2005 už 40 % spoločnosti vlastnili súkromné firmy, podiely domácej vlády stále dominujú v tomto sektore.⁶⁵

- *Zahraničné investície*

Spojené arabské emiráty nie sú nútené vytvárať výrazný systém investičných stimulov. Je to dané ich geografickou polohou⁶⁶, dostatkom energetických surovín, lacnou pracovnou silou a hojnosťou disponibilného kapitálu. V Emirátoch existujú tzv. free zones, kde sú podmienky pre podnikanie porovnateľné s demokratickým svetom. Vznikli za účelom podpory predaja

⁶² First Gulf Bank zahajuje konferenciu o privatizácii, AMEINFOfinancial, <http://www.ameinfo.com/82441.html>.

⁶³ Ekonomická efektívnosť a privatizácie, ADWEA, <http://www.adwea.com/en/Privatisation/ecoEfficiency.htm>.

⁶⁴ Investičné otázky, Sprievodca Sojenými arabskými emirátmi, <http://www.infoprod.co.il/country/uae1d.htm>.

⁶⁵ Liberalizácia a deregulácia, Infomačné technológie v Spojených arabských emirátoch, <http://www.american.edu/carmel/lr2962a/liberal.html>.

⁶⁶ Spojené arabské emiráty tvoria spojnicu medzi východnou Afrikou, južnou a juhovýchodnou Áziou, Arabským polostrovom a Európou.

domáceho tovaru a prilákaní zahraničného kapitálu do neropných odvetví. V týchto zónach je možné plné vlastníctvo majetku zahraničnou firmou, plné oslobodenie od vývozných a dovozných ciel, možnosť 100 % repatriácie kapitálu a výnosov, neodvádzajú sa dane zo zisku počas doby 15 rokov a existuje možnosť predĺženia tejto výhody na ďalších 15 rokov, fyzické osoby nemusia platiť dane zo mzdy, podnikateľom sa zaistuje výpomoc pri nábere pracovných síl a ďalšie podporné služby ako sponzorstvo alebo bývanie. Výhodou Emirátov je tiež fakt, že sa neriadi predovšetkým islamskými zvyklosťami.

Na druhej strane zahraničných investorov v krajine obmedzuje stanovený 49 % limit vo vlastníctve domácich podnikov. Výnimku z vlastníctva tvorí už spomínané zakladanie podnikov vo voľných zónach. „Ďalším odstránením investičných obmedzení je ponuka emirátu Dubaj na 100% vlastníctvo pôdy i budov na novo vytvorených umelých ostrovoch Jumeirah Palm a Jebel Ali Palm. Na konci roku 2005 se k tomuto trendu pridali i ostatné emiráty - Abu Dhabi vyhlásila prípravu tzv. SEZs (Specialised Economic Zones).“⁶⁷ Dozor nad zakladaním týchto zón má Úrad pre zakladanie voľných zón v Abu Dhabi (Abu Dhabi Free Zone Authority), ktorý vznikol už v roku 1996. Jeho hlavnou činnosťou je kontrola rozvoja voľných zón na umelo vybudovaných ostrovoch. Najväčšou a najúspešnejšou voľnou zónou je Jebel Ali Industrial Free Zone v Dubaji, ktorá združuje 2000 podnikov z viac ako 100 krajín. Táto zóna bola vybudovaná so zahraničným vkladom 3 mld. USD. V roku 2002 boli ohlásené ďalšie voľné zóny: Dubajské Medzinárodné Finančné Centrum (The Dubai International Financial Centre), Dubajské centrum pre kovy a komodity (the Dubai Metals and Commodities Centre) a Technologická zóna Mohammeda bin Rashida. V roku 2000 bolo otvorené Dubajské internetové mesto ako prvá voľná zóna v oblasti e-commerce na svete; v roku 2001 nasledovalo Dubajské mediálne mesto.⁶⁸

Hlavnými zahraničnými investormi sú Veľká Británia, Spojené štáty americké, Francúzsko, India, Japonsko a Nemecko. Výšku a zloženie zahraničných investícií však vláda Emirátov neuvádza.⁶⁹

- *Diverzifikácia v priemysle a službách*

Spojené arabské emiráty sa snažia expandovať v oblasti zemného plynu. Dôvodom je možnosť regulácie vývozov a dovozov podľa vlastných plánov, čo je v kontraste s ropným priemyslom, ktorý sa musí riadiť kvótami OPECu. Dopyt spotrebiteľov a tovární po zemnom

⁶⁷ Investiční klima, Businessinfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/sae-souhrnne-informace/sae-investicni-klima/1001520/38509/>.

⁶⁸ Ďalšie voľné zóny sa nachádzajú na letisku Dubai International Airport a v mestách Sharjah, Ajman, Umm Al Quwain a Fujairah.

⁶⁹ Zahraničné investície, Encyklopédia národov, <http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/United-Arab-Emirates-FOREIGN-INVESTMENT.html>.

plyne účelne stúpa. Vláda totiž buduje priemyselné parky na bázi zemného plynu. Projekt s názvom Delfín plánuje vybudovanie siete zemného plynu medzi Katarom, Ománom a Spojenými arabskými emirátmi. Ten by umožňoval nielen výpomoc medzi krajinami v čase vrcholnej spotreby, ale aj možnosť exportu zemného plynu k susedom.

Ďalším rozvíjajúcim sa priemyslom je stavebný priemysel. Táto oblasť naberá na význame vďaka rastu populácie, rozvoju cestovného ruchu, výstavbe hotelov a obchode s nehnuteľnosťami. Brzdou oblasti môže byť už zmienený fakt, že zahraniční investori nesmú plne vlastniť majetok na akomkoľvek mieste v Emirátoch, ale len vo vyhradených voľných ekonomických zónach. Vyššia korporácia pre ekonomické špecializované zóny (Higher Corporation for Economic Specialised Zones) dohliada na zakladanie nových priemyselných odvetví a vymýšľa plány privatizácie už fungujúcich zón. Dnes sa najviac hovorí o zóne na výrobu áut. Záujem už ukázali japonskí výrobcovia i automobilka Volkswagen.

Najviac sa vláda snaží o diverzifikáciu vo finančnom sektore. Doteraz najväčším plánom na rozvoj bolo založenie medzinárodného finančného centra Dubai International Financial Centre (DIFC). Vláda do tohto projektu investovala toľko, aby bolo svojou veľkosťou a významom porovnateľné s newyorskou alebo londýnskou burzou. Centrum má svoju vlastnú zákonnú štruktúru, finančnú reguláciu a dokonca aj vlastný kontrolný orgán - Dubajský úrad pre finančné služby. V centre sa obchoduje v USD a takisto má aj vlastnú burzu – Dubai Regional Exchange. DIFC podpísal zmluvu s Euronextom, ktorý vedie burzy na západe. Mnoho zahraničných bánk preukázalo záujem o toto centrum, a takisto vzrástol záujem o investície do tohto sektoru. Licencie získali napríklad Deutsche Bank, Credit Suisse alebo Standard Chartered.

Diverzifikačnú stratégiu dotvára vytvorenie mediálnych a internetových miest – Dubai Internet City a Dubai Media City. Tieto mestá dopĺňa Knowledge Village, ktoré poskytuje prístup k vzdelaniu a inovácii na ceste k vytvoreniu tzv. knowledge economy.⁷⁰ Prechod k ekonomike založenej na znalostiach a schopnej súťažiť so zbytkom sveta poňali Emiráty ako výzvu. Jedna z troch verejných univerzít the Higher Colleges of Technology umožnila, aby na jej pôde vzniklo výskumné a výcvikové centrum - Centre of Excellence for Applied Research & Training (CERT). Jeho cieľom je komercializácia strategických technológií. Na prvom mieste by sa však malo venovať urýchleniu rastu domácej ekonomiky aj prostredníctvom obchodných aktivít. Spojené arabské emiráty využili ponúkané partnerstvo

⁷⁰ Bariéry zahraničného obchodu, USTR, http://www.ustr.gov/assets/Document_Library/Reports_Publications/2004/2004_National_Trade_Estimate/2004_NTE_Report/asset_upload_file226_4769.pdf.

spoločnosti IBM navrhované za účelom podpory inovácií v kľúčových oblastiach a výskumných schopností samotnej krajiny. CERT si vytýčil oblasti rozvoja a v dnešných dňoch už prináša prvé výsledky. Vytvoril prístroje na zlepšovanie bezpečnosti dopravy, a obmeny ktorých dnes z kvalitňujú logistické služby a lodnú dopravu.⁷¹

V sektore služieb napomáha diverzifikácii ekonomiky tiež turizmus. Emiráty môžu byť pre turistov príťažlivou destináciou vďaka celoročne dobrému počasiu a teplým vodám Perzského zálivu. Vláda vynaložila mnohé investície nielen na zahraničné marketingové kampane, ale aj na zlepšenie štandardu hotelov, infraštruktúry a ďalších turistických zariadení. V roku 1999 bol v Dubaji otvorený Burj Al Arab hotel ako jeden z prvých sedemhviezdičkových hotelov na svete. Nachádza sa v plážovom rezorte Jumeirah a dodnes je najvyšším hotelom na svete.

- *Zamestnanosť*

SAE sa vyznačujú jednou z najnižších nezamestnaností na svete. Z 2,1 milióna pracovnej sily v roku 2003 pracovalo 2 milióny obyvateľov. Problémom je zamestnanie na čierne, ktorým sa živia hlavne neobčania SAE. Vláda sa snaží zaviesť novú zamestnaneckú politiku a podporovať zamestnanie vo verejnom, ale aj súkromnom sektore, v ktorom doteraz prevládajú cudzinci. V podnikoch zaviedla 30 % nacionalizáciu. Takisto požiadala univerzity, aby vytvorili programy školení a zacičkov pre súčasných zamestnancov za účelom zvyšovania ich nedostatočnej kvalifikácie.⁷²

3.2.2 Doporučenia medzinárodných organizácií

IMF v prvom rade oceňuje schopnosť Emirátov využiť výhody získané z ekonomického rastu, ktorému napomohol hlavne rast cien ropy. Prvotným cieľom úradov by malo byť pokračovanie v ekonomickej expanzii a zachovaní makroekonomickej stability. Riziká vidí IMF na trhu s majetkom a v rastúcej inflácii. Ak sa súkromný sektor bude naďalej zväčšovať, bude si brať viac pôžičiek na nehnuteľnosti a inflácia bude neustále narastať, je možné, že nakoniec bremeno zadlženosti padne na verejný sektor. Problémom nie je len rast úverových rizík, ale aj koncentrácia pôžičiek v rukách niekoľkých väčších spoločností. Systém pôžičiek by mal byť preverený v blízkej dobe. V zamestnaneckej politike navrhuje IMF väčšie prepojenie medzi produktivitou a ohodnotením pracovníka. Kvalifikácia pracovníkov by mohla byť zlepšovaná dlhodobým vzdelávaním, školeniami, zodpovedajúcimi platmi a doplnená by mala byť zamestnanecká legislatíva. Subvencie na produkciu vody a elektriny je doporučené zrušiť a takto získané prostriedky použiť pre obyvateľov s príjmom pod určitou

⁷¹ Emiráty našli rýchlu cestu k prechodu na globálnu vedomostnú ekonomiku, IBM, <http://www-306.ibm.com/software/success/cssdb.nsf/CS/JSTS-6Y6PWS?OpenDocument&Site=>.

⁷² Reem M. Alriainaim, Nezamestnanosť v SAE, http://erf.org.eg/uploadpath/pdf/0404_final.pdf.

hranicou. Je tiež potrebné, aby bola zlepšená koordinácia medzi centrálnou vládou a jednotlivými emirátmi. Systém pridanej hodnoty na produkty by mal začať fungovať na federálnej úrovni. Potreba definovať zodpovednosti rozličných jednotiek regulujúcich kapitálové trhy, odstrániť medzery v týchto reguláciách a odstránenie presahovania pravomocí jednotlivých inštitúcií sa javí ako nutnosť. Je potrebné zlepšiť i investičnú klímu mimo voľné ekonomické zóny a podporovať všeobecnejšiu participáciu súkromného sektoru na investíciách.⁷³

Spojené arabské emiráty vstúpili do WTO v roku 1996. Mali veľa práce smerom k zaisteniu plnenia pravidiel a štandardov WTO. Oblasťou, o ktorej sa diskutuje dodnes je pirátstvo.⁷⁴ Hoci v roku 1992 prijali autorský zákon a legislatívu ohľadom patentov, nespĺňajú všetky štandardy dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva TRIPS. Odpoveďou Emirátov na túto výhradu WTO bolo intenzifikovanie kampane na ochranu duševných práv, a teda zvýšenie snáh na odhalenie používania a distribúcie nelegálneho softwaru. Táto kampaň je súčasťou väčších snáh krajiny predstavovať bezpečné prostredie v lokálnom softwarovom priemysle a povzbudiť svetové softwarové firmy investovať do IT priemyslu.

3.3 Kuvajt

Poslednou rozoberanou krajinou je Kuvajt. Jeho privatizačné snahy, zvýhodnenia zahraničných investorov a diverzifikácia priemyslu naberajú iné rozmery ako predchádzajúce dve krajiny. Špecifické problémy vznikajú aj vo sfére zamestnanosti.

3.3.1 Kuvajtské reformy

- *Privatizácia*

Základným smerom kuvajtskej ekonomickej diverzifikácie je privatizácia. Problémom kuvajtskej ekonomiky je nedostatok kapitálu pre vývoj súkromného sektoru. Dôvodom je vojna v Iraku, kedy súkromníci hľadali ochranu u zahraničných bánk a finančných inštitúcií a z domáceho trhu tak stiahli svoj kapitál. Vláda vlastnila približne 62 spoločností. Získala ich hlavne v roku 1982, kedy došlo ku kolapsu trhu cenných papierov a vláda sa snažila o úľavy na veriteľskej strane. Podpora privatizácie dnes spočíva nielen v redukcii podielov na štátnych podnikoch, ale aj vo vytváraní príležitostí investícií do strategického priemyslu pre súkromný sektor. Ropný priemysel bol doteraz podporovaný vládnyimi fondami. V roku 1992 zahájila

⁷³ Konzultácia Článku IV,IMF, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06257.pdf>.

⁷⁴ Blízky východ a wto, Ali & Partners, http://www.mideastlaw.com/article_middle_east_and_the_wto.html.

KIA (Kuwait Investment Authority, Úrad pre kuvajtské investície) 3-fázovú privatizáciu, ktorá by znamenala reštrukturalizáciu ekonomiky a znižovanie závislosti na ropu. Prvá fáza bola orientovaná na prilákanie zahraničného kapitálu, druhá a tretia fáza na privatizáciu energetického sektoru, petrochemického, leteckého a telekomunikačného priemyslu.⁷⁵ Nositeľom privatizácie je akciová spoločnosť NIG (National Industries Group, Národná Priemyselná Skupina), ktorá vznikla v roku 1960 a je vedúcou spoločnosťou v neropnom priemysle. 51 % spoločnosti predal štát súkromnému sektoru v roku 1996. Jej cieľom je podporovať investície súkromného sektoru do kuvajtskej industrializácie, hlavne do rozvoja a skvalitnenia stavebného priemyslu. Pre túto kľúčovú oblasť založila Národnú Priemyselnú Spoločnosť zameranú na stavebné materiály, ktorá združuje 17 tovární a zamestnáva 1 200 ľudí, čo mimochodom znamená, že je najväčším zamestnávateľom v krajine. V 70. rokoch sa zamerala aj na produkciu cementu a plastov. Jej Divízia pre priemyselné investície a rozvoj vytvára projekty závislé na energii s možnosťou vstupu súkromníkov. Snaží sa integrovať projekty súvisiace s ropou a zemným plynom a zaistiť rozvoj priemyselných podnikov na zelenej lúke. K privatizácii tak chce najviac ponúkať odvetvia výroby elektriny, vody, činnosť prístavisk, logistické a distribučné služby. V roku 1994 kúpila významnú kuvajtskú stavbenú a konštruktérsku spoločnosť a jej 50 % podiel predala na kuvajtskej burze. Takisto založila Industriálnu Banku Kuvajtu, ktorá slúži hlavne na podporu investícií súkromného sektoru do kuvajtského priemyslu.

V telekomunikačnom sektore existujú 2 z časti privatizované spoločnosti: Wataniya a MTC (Mobil Telecommunication Company), ktorá je najdôležitejšou v oblasti Blízkeho východu a Afriky, a to aj vďaka spojeniu s Vodafonom od roku 2002. Letecký priemysel je do liberalizačnej stratégie takisto zahrnutý. Po obnove leteckej infraštruktúry, ktorá bola vpádom Iraku v roku 1990 zdevastovaná, dochádza k expanzii priemyslu. Prvým krokom k privatizácii je premena spoločnosti na korporáciu tak, aby jednotlivé činnosti mohli spadať pod špecializovanejší súkromný sektor.⁷⁶ Zakladané sú tiež súkromné univerzity, nové továrne na generáciu energie a súkromný sektor začal prevádzkovať aj benzínové stanice.

- *Zahraničné investície*

V roku 1952 bola založená Kuvajtská investičná rada v Londýne za účelom kontroly priamych zahraničných investícií v Kuvajte. Až o 6 rokov neskôr bola táto rada prevzatá kuvajťanmi a premenovaná na KIO (Kuwait Investment Office). V roku 1982 vznikol úrad

⁷⁵ Ekonomický profil Kuvajtu, Kuwait Privatization project Holding Company, <http://www.kpphc.com/kuprofile.html>.

⁷⁶ Kuvajt, International Press Services, http://www.timeinc.net/fortune/services/sections/fortune/intl/media/2005_07kuwait.pdf.

podporujúci investície KIA (Kuwait Investment Authority) operujúci pod záštitou Ministerstva financií. Ten sa však orientuje na podporu vývozu štátneho kapitálu. V tejto oblasti spolupracuje tiež Kuwait Fund for Arab Economic Development, ktorý zaobstaráva pôžičky na štátne projekty, hlavne na zlepšovanie infraštruktúry. Fondy General Reserve Fund a General Reserve Fund for Future Generations akumulujú prebytky štátneho rozpočtu z ropy a používajú ich na investície do reštrukturalizácie a rozvoj krajiny pre budúce generácie. Vstup zahraničných investorov na kuvajtský trh je ale obtiažny. Zahraničný partner môže na tento trh vstúpiť vo forme spoločného podniku, čo nevyžaduje žiadne formálne zakladacie procesy, avšak podnik nemá právnu subjektivitu a nemôže jednať vlastným menom. Od roku 2000 už platí, že investor môže 100 % vlastniť nehnuteľnosť potrebnú k podnikaniu. Výnimkou sú banky, kde je stále nutná 51 % účasť kuvajtského partnera. Napriek tomu, v roku 2005 Kuvajt udelil už štvrtú licenciu zahraničnej banke na svojom území. V tejto oblasti dochádza naďalej k zmenám, banky z krajín GCC by mali mať možnosť stať sa 100 % vlastníčkmi majetku už v blízkej budúcnosti. Zmenou je i zrušenie 55 % dane zo ziskov zahraničných spoločností a jej určenie na úroveň približne rovnakú ako v ostatných krajinách GCC, tj. 15-20 %. Väčšinou však investori musia riadiť svoj podnik prostredníctvom obchodných zástupcov a zastúpení. Obchodným agentom môže byť len občan Kuvajtu. Na jeho výbere potom závisí úspech zahraničnej firmy v Kuvajte. Môže sa teda stať, že zástupca naschvál bráni vstupu konkurenta na trh. Pri obchodnom zastúpení platí, že kuvajtská spoločnosť reprezentuje záujmy zahraničnej, a tá je za aktivity domácej firmy zodpovedná. Kuvajt je často kritizovaný kvôli jeho malej otvorenosti. Z tohoto dôvodu bolo zahraničným investorom dovoľené obchodovať na kuvajtskej burze. V rokoch 1993 a 1994 takisto z tohoto dôvodu urobila vláda výnimku zo zákona o cenných papieroch a boli emitované „2 emisie cenných papierov finančných fondov, ktoré mohli nakupovať takisto cudzinci resp. neobčania GCC. Ďalej bol dopracovaný tzv. offsetový program, podľa ktorého se dodávateľia v hodnote nad 3,35 mil. USD musia zaviazat' k reinvestícii minimálne 30 % hodnoty kontraktu v Kuvajte alebo v inej zemi s kuvajtským subjektom.“⁷⁷

Dôvodom malého záujmu investorov nie však len nedostatok investičných zvýhodnení, ale aj nevyjasnenosť vzťahu s Irakom a nemožnosť miestnych investorov participovať na strategickom ropnom priemysle.

⁷⁷ Investiční klima, Businessinfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/kuvajt/1001376/>.

- *Diverzifikácia v priemysle a službách*

Priemyselnému rozvoju v Kuvajte vždy stáli v ceste prekážky. Kuvajt je chudobný na iné zdroje ako ropa, preto je rozvoj ostatných odvetví len okrajový. Krajina neustále zvyšuje produkciu ropy, svoje rafinačné kapacity a výrobu petrochemických produktov, aby zvyšovala finančné zisky potrebné pre rozvoj ekonomiky. Objav ropy podnietil vznik priemyslov, ktoré sú potrebné k zaisteniu ťažby a rafinácie ropy. K zaisteniu tejto činnosti je potrebná predovšetkým voda a elektrina. Kuvajt disponuje limitovaným množstvom pitnej vody. Táto krajina nemá rieky a malé množstvá podzemných zdrojov vody. V minulosti sa voda importovala na morských lodiach z Iraku. Napriek tomu, toto množstvo vody nedokázalo pokryť dopyt priemyslu po vode. Väčšia diverzifikácia v oblasti priemyslu je preto takmer nemožná. V roku 1953 vznikla prvá desalinačná továreň v Kuvajte, ktorá mala zaisťovať väčšie a pravidelnejšie dodávky vody.⁷⁸ Dnes sa už vláda menej orientuje na výstavbu nákladných desalinačných fabrík, skôr sa snaží o úspory spotreby vody prostredníctvom zníženia dotácií na vodu a zvýšením ceny vody pre spotrebiteľa. Problémom sú takisto odpadové vody, do tohoto priemyslu už vstúpil zahraničný partner s investíciou 378 mld. USD, ktorý z odpadovej vody produkuje pitnú vodu. Napriek týmto opatreniam, vláda musí stále importovať 75 % pitnej vody.⁷⁹

V roku 1964 vládna snaha o diverzifikáciu zaznamenala úspech výstavbou priemyselnej zóny Shuaybah Industrial Zone. V tejto zóne sa produkuje pitná voda, elektrina, vďaka nej došlo k rozšíreniu niektorých prístavov, výstavbe železniční a tovární na výrobu chlóru, asfaltu a cementu, aj keď nie v takom rozmere ako v SAE alebo v Saudskej Arábii. Na zvýšenie počtu takýchto zón však vláda prenajíma a prepožičiava potenciálne lokality rozvoja priemyslu v obývaných zónach.

Dnes sa však vláda snaží hlavne obnovovať infraštruktúru krajiny, ktorá bola úplne zničená počas vpádu Iraku v roku 1990. Týmto takisto prispieva k zvýšeniu atraktivity Kuvajtu pre turistov, snád' jediným možným spôsobom diverzifikácie ekonomiky. Jedným z návrhov je vybudovanie 21 km dlhého mostu spojujúceho industriálne mesto Shuaybah s hlavným mestom Kuwait City, ktorý by výrazne skrátil cestu vedúcu popri morskom zálive. Pozornosť turistov by mala prilákať umelo vybudovaná rieka v centre hlavného mesta obklopená

⁷⁸ Diverzifikácia Kuvajtu, Country Studies, <http://www.country-studies.com/persian-gulf-states/kuwait---diversification.html>.

⁷⁹ Kuvajt, United Nations Development Programm, http://www.undp-kuwait.org/Kuwait_at_a_Glance/First%20Impressins.pdf.

obchodnými strediskami a rôznymi turistickými lákadlami.⁸⁰ Kuvajtský ostrov Failaka bol pred okupáciou Kuvajtu osídlený, po skončení konfliktu sa obyvatelia na tento ostrov nevrátili a ten chátra. Vláda preto pripravuje obnovenie funkcie ostrova a vybudovanie rekreačného centra na tomto mieste. Turizmus by mala podporovať výborná infraštruktúra, ktorá by sa mala rozvinúť v oblasti lodných i leteckých služieb. Pripravované je aj budovanie zón voľného obchodu v prístavoch. Všetky tieto projekty však zatiaľ nie sú realizovateľné, a to až kým sa neustáli situácia v Iraku, a tým pádom aj iracko-kuvajtské vzťahy. Irak si totiž ešte aj dnes privlastňuje Kuvajt ako svoju devätnástu provinciu.

- *Zamestnanosť*

V Kuvajte pracovalo pre vládu v roku 2005 73 % zamestnaného obyvateľstva. Malý rozmer súkromného sektoru spôsobuje kuvajtskej ekonomike problémy napríklad s privatizáciou. Vďaka rýchlemu rastu plátov z dôvodu zvýšenia ropných príjmov je vykonávaný malý tlak na zamestnancov pracujúcich v tomto sektore. To potom zapríčiňuje nízku kvalifikáciu domácich pracovníkov a pri ich prechode do súkromného sektoru znižuje jeho kvalitu. Tomuto problému nenapomáha ani kuvajtizácia. Každý štátny podnik má stanovený limit, koľko percent jeho pracovníkov musí pochádzať z Kuvajtu. Postavenie žien v spoločnosti sa pomaly zlepšuje.

3.3.2 Doporučenia medzinárodných organizácií

Medzinárodný menový fond oceňuje pokrok v privatizácii aerolinií a telekomunikácií. Kritizuje však dlhú dobu, ktorá je potrebná na schválenie ďalších privatizačných zákonov pre nedostatok politického konsenzu. Doporučuje schválenie Privatizačného zákona, ktorý by podporoval investície súkromného sektoru do výroby elektriny a petrochemického priemyslu, znížil vládnu podporu a zaistil lepšiu alokáciu produktov týchto priemyslov. Doporučuje schválenie Zákona o hospodárskej súťaži, ktorý by tvoril právny rámec pre zakladanie nových veľkých projektov.

Svetová banka vo svojej správe z roku 2003 doporučila odstrániť administratívne bariéry investícií do týchto projektov ako aj do celej ekonomiky. V tejto oblasti IMF doporučuje racionalizáciu výdajov a daňových príjmov na prilákanie priamych zahraničných investícií, ale aj zlepšenie efektivity výdajov. Kuvajtské vysoké úspory z ropných príjmov a nízke domáce investície navzájom nekorešpondujú. IMF sa preto prikláňa k možnosti použitia úspor na skvalitnenie bezpečnostných systémov a podporu verejných služieb v budúcnosti. Odmeny

⁸⁰ Nové príležitosti v pripravovaných projektoch, Businessinfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/kuvajt/1001376/>.

kuvajtských pracovníkov by mali viac odrážať skutočné schopnosti a výkonnosť. Takisto by bolo vhodné kuvajtské platy zraziť a zmeniť systém benefitov vo verejnom sektore. Viac zamestnancov v súkromnom sektore by kuvajtskej ekonomike mohlo pomôcť. Hrozbou tomuto sektoru je práve kuvajtizácia, ktorá nedostatočne tlačí na kvalifikáciu zamestancov.

Ocenenie patrí finančnému sektoru, ktorý podporuje neropné aktivity, získava značné výnosy z pôžičiek a dokáže konkurovať zahraničiu. Celkovo vymedzil IMF 4 oblasti, ktoré sa pre Kuvajt môžu stať brzdou rozvoja. Prvou je kapacitná expanzia ropného priemyslu. Druhou oblasťou je nedostatočná stratégia pre umiestňovanie prebytkov štátneho rozpočtu z ropných príjmov, participácia súkromného sektoru v infraštruktúrnom rozvoji a distribúcii služieb. Takisto je potrebné znížiť zraniteľnosť finančného sektoru, ktorá vyplýva z jednostranného rozloženia aktív. Poslednou oblasťou je nedostatok štrukturálnych reforiem a potreba rozširovania neropných aktivít.⁸¹ Organizácia WTO poukazuje na potrebu novej legislatívy a kritizuje neotvorenosť všetkých sektorov privatizácii a investorom.⁸² Kritika sa takisto stále zameriava aj na neposkytovanie dát z určitých oblastí.

⁸¹ Kuvajt a IMF, IMF, <http://www.imf.org/external/country/KWT/index.htm>.

⁸² Blízky východ a wto, Ali & Partners, http://www.mideastlaw.com/article_middle_east_and_the_wto.html.

ZÁVER

Nárast významu ropy spôsobil, že štáty sveta sa začali organizovať do rôznych zokupení. Buď to boli organizácie na ochranu krajín disponujúcich ropou alebo zoskupenie na obranu proti manipulatívnej ropnej politike. Ropné šoky boli podnetom pre adaptáciu zbytku sveta na rozličnú ropnú politiku. Skokové zvýšenia i zníženia cien ropy už dnes nezanechávajú výraznejšie stopy na ekonomikách krajín. Dnes sa najviac ropy ťaží na Blízkom východe, rafinácia prebieha hlavne v Európe a v Euroázii, ale najväčšími zásobami disponuje Perzský záliv.

Vybrané tri krajiny Perzského zálivu sú typické ropné ekonomiky. Saudská Arábia disponuje približne 24 % celosvetových ropných zásob. SAE a Kuvajt majú po 10 % zásob sveta. Dohromady teda zásoby týchto troch krajín tvoria takmer polovicu svetových ropných zásob. Politická moc týchto krajín je koncentrovaná v rukách kráľov, avšak určité demokratické tendencie je možno pozorovať. Najvýraznejšie sú v Kuvajte. Ak pozorujeme vývoj ich HDP, vidíme kopírovanie fluktuácií cien ropy. V prípade vybraných krajín takisto platí, že ropa sa na tvorbe HDP podieľa takmer 50 %. Vo všetkých troch krajinách takisto 70 – 80 % vládnych príjmov tvorí ropa. Iné vládne príjmy nie sú výrazné. Dôvodom sú nízke daňové sadzby, malá rozvinutosť iných ako ropných odvetví a zníženie príjmov z ciel po založení colnej únie v rámci zemí GCC v roku 2003. Obchod prebieha hlavne medzi krajinami GCC. Saudským najväčším obchodným partnerom je okrem zemí GCC Amerika, potom Japonsko. Spojené arabské emiráty obchodujú tiež s Japonskom, Indiou a Čínou. Kuvajtskými významnými partnermi sú Američania a Japonci, ale aj Nemci. Pokiaľ sú dané informácie dostupné zamestnanosť v týchto krajinách je najvyššia v službách a v priemysle zaoberajúcom sa prevažne ťažbou a spracovaním ropy.

Vybrané tri krajiny si svoju závislosť na rope uvedomujú. Rozhodli sa preto prevádzať rôzne reformy za účelom diverzifikácie ekonomík a zníženia ich zraniteľnosti. Dôležitou je privatizácia. V Saudskej Arábii sa uplatnila v telekomunikáciách, pošte, infraštruktúre, zdravotníctve, leteckej doprave i vo výrobe elektriny. Plánom je privatizácia podnikov v hodnote nad 800 mld. USD vo všetkých odvetviach, za čo si Saudi vyslúžili pochvalu od IMF. SAE privatizujú zatiaľ len elektrárne a vodárne. Privatizácia časti významnej ropnej spoločnosti je z pohľadu IMF pozitívom; doporučuje sa však privatizácia širšieho zamerania. Kuvajtská privatizácia nenabrala také rozmery ako predošlé dve krajiny. Dôvodom je nerozvinutý súkromný sektor zapríčinený konfliktom s Irakom v roku 1990. Tieto tri krajiny

takisto používajú rôzne investičné stimuly na prilákanie zahraničných investorov do rozmanitých odvetví. Saudská Arábia ponúka zákonnú ochranu investorov, úľavy z fondov, plné vlastníctvo majetku na svojom území, čo pre tieto krajiny nie je zvykom. SAE vytvorili vlastný systém zvýhodnení investorov. Založili voľné ekonomické zóny, v ktorých sú podmienky obchodov úplne liberalizované. Odporúča sa však sprístupniť aj oblasti nespádajúce do týchto zón. V rozpore s demokratickými tendenciami Kuvajtu je jeho otvorenosť. Hoci už je povolené plne vlastniť v Kuvajte majetok určený na podnikanie, najčastejšou formou je podnikanie prostredníctvom obchodných zástupcov. Zakladanie spoločností nie je totiž jednoduché a prístupné všetkým. Kuvajtu preto IMF odporúča väčšiu integráciu s liberálnym svetom. Diverzifikácia priemyslu a služieb prebieha predovšetkým vo zvýšení využívania zemného plynu. Zameranie sa presúva hlavne na stavebný priemysel vo všetkých troch krajinách. Výstavba priemyselných centier podporuje nielen diverzifikáciu ekonomiky, ale slúži aj k prilákaniu zahraničných investícií. Významným sa javí tiež rozvoj turizmu, hlavne v prípade Kuvajtu, ktorý disponuje len malým množstvom iného ako ropného bohatstva. Napriek tomu, všetky krajiny svoju produkciu ropy naďalej zvyšujú. Príjmy z nej akumulujú a používajú buď na znižovanie vládnych dlhov ako napríklad Saudská Arábia, ale hlavne na urýchlenie rozvoja detského priemyslu. V politike zamestnanosti sa krajiny snažia o zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov a vytváranie pracovných príležitostí aj pre ženy.

Medzinárodné organizácie povzbudzujú reformné snahy týchto krajín. Pred nimi však stojí ešte dlhá cesta zvoleným smerom. Napriek týmto reformným snahám je ťažké určiť, či tieto reformy prebiehajú z dôvodu naliehania medzinárodných organizácií alebo z vlastnej vôle štátu. Sú totiž len zárodkom trhového hospodárstva a mnohokrát sa stáva, že to, čo je publikované nemusí byť v skutočnosti realizované.

LITERATÚRA

Neperiodická literatúra:

1. ABBAS, A.: Change and development in the Gulf. Great Britain : Institute of Social Studies, 1999
2. CORDESMAN: Energy Developements in the Middle East. Washington, D.C. : Center for Strategic and International Studies, 2004
3. MALMVIG, H.: A new role for NATO in the Middle East?. Copenhagen : Danish Institute for International Studies, 2005
4. NAJEM, HETHERINGTON: Good governance in the Middle East oil monarchies. London: RoutledgeCurzon, 2003
5. SICHERMAN, H.: King Fahd´s Saudi Arabia. USA : Foreign Policy Research Institute, 2005
6. SPRINGBORG, U.: Politics in the Middle East. 5.vyd. USA : Addison – Wesley Educational Publishers, 2000
7. VICTOR, DEUTSCH, SCHLESINGER: National Security consequences of U.S. oil dependency. USA: Council on Foreign Relations, 2006

Internet:

8. Americká závislosť na ropu, organizácia Americká energetická nezávislosť. <http://www.americanenergyindependence.com/>.
9. Bariéry zahraničného obchodu, USTR, http://www.ustr.gov/assets/Document_Library/Reports_Publications/2004/2004_National_Trade_Estimate/2004_NTE_Report/asset_upload_file226_4769.pdf.
10. Bilaterálne obchodné relácie, Európska komisia, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/gcc/pr260207_en.htm.
11. Blízky východ a wto, Ali & Partners, http://www.mideastlaw.com/article_middle_east_and_the_wto.html.
12. Blízky východ/ Čínska ekonomika, ViewsWire, <http://www.viewswire.com/article851760070.html?pubtypeId=930000293&text=american%20trade%20with%20persian%20gulf>.
13. Diverzifikácia Kuvajtu, Country Studies, <http://www.country-studies.com/persian-gulf-states/kuwait---diversification.html>.
14. Dochádza Saudskej Arábii ropa?, Say anything, http://sayanythingblog.com/entry/saudi_arabia_running_out_of_oil/.
15. Ekonomická efektívnosť a privatizácie, ADWEA, <http://www.adwea.com/en/Privatisation/ecoEfficiency.htm>.
16. Ekonomická správa, Centrálna banka Kuvajtu, <http://www.cbk.gov.kw/WWW/index.html>.

17. Ekonomická štruktúra Saudskej Arábie, The Economist, <http://www.economist.com/countries/SaudiArabia/profile.cfm?folder=Profile%20Economic%20Structure>.
18. Ekonomický profil Kuvajtu, Kuwait Privatization project Holding Company, <http://www.kpphc.com/kuprofile.html>.
19. Ekonomika SAE, UAE Yearbook 2007, http://uaeinteract.com/uaeint_misc/pdf_2007/English_2007/eyb5.pdf.
20. Emiráty našli rýchlu cestu k prechodu na globálnu vedomostnú ekonomiku, IBM, <http://www-306.ibm.com/software/success/cssdb.nsf/CS/JSTS-6Y6PWS?OpenDocument&Site=>.
21. Fakty o exporte ropy a zemného plynu Perzského zálivu, Medzinárodná energetická agentúra, <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/pgulf.html>.
22. First Gulf Bank zahajuje konferenciu o privatizácii, AMEINFOfinancial, <http://www.ameinfo.com/82441.html>.
23. Investičné otázky, Sprievodca Sojenými arabskými emirátmi, <http://www.infoprod.co.il/country/uae1d.htm>.
24. Investiční klima, BusinessInfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/saudska-arabie-souhrne-informace/saudskaarabie-investicni-klima/1001150/37802/>
25. Investiční klima, Businessinfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/sae-souhrne-informace/sae-investicni-klima/1001520/38509/>.
26. Investiční klima, Businessinfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/kuvajt/1001376/>.
27. Konzultácia Článku IV, IMF, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06257.pdf>.
28. Konzultácia Článku IV. so Saudskou Arábiou, IMF, <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/2006/pn06108.htm>.
29. Kuvajt a IMF, IMF, <http://www.imf.org/external/country/KWT/index.htm>.
30. Kuvajt, International Press Services, http://www.timeinc.net/fortune/services/sections/fortune/intl/media/2005_07kuwait.pdf.
31. Kuvajt, United Nations Development Programm, http://www.undp-kuwait.org/Kuwait_at_a_Glance/First%20Impressins.pdf.
32. Kuvajtská miera nezamestnanosti, Index Mundi, http://www.indexmundi.com/kuwait/unemployment_rate.html.
33. Kuvajtská politická štruktúra, Arab Data Net, <http://www.arabdatanet.com/country/profiles/profile.asp?CtryName=Kuwait&CtryAbrev=ku&NavTitle=Political%20Structure>.
34. Liberalizácia a deregulácia, Infromačné technológie v Spojených arabských emirátoch, <http://www.american.edu/carmel/lr2962a/liberal.html>.
35. Ministerstvo energie, Kuvajtská informačná agentúra, http://www.kuwait-info.com/sidepages/state_ministries_oil.asp.

36. Mintz, S.: Ropná politika, <http://www.digitalhistory.uh.edu/historyonline/oil.cfm>.
37. Nové príležitosti v pripravovaných projektoch, Businessinfo, <http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/kuvajt/1001376/>.
38. O Medzinárodnej energetickej agentúre, Medzinárodná energetická agentúra <http://www.iea.org/Textbase/about/index.asp>.
39. Obchod Indie s krajinami GCC, Indická ambasáda v Riyadhe, [http://www.indianembassy.org.sa/Pages/ComWing/India-GCC\(EC\)/India-GCC%20Relations.htm](http://www.indianembassy.org.sa/Pages/ComWing/India-GCC(EC)/India-GCC%20Relations.htm).
40. Oblasti spolupráce, GCC, <http://www.gcc-sg.org/cooperation.html>.
41. Politické a ekonomické reformy v Kráľovstve Saudskej Arábie, Kráľovská ambasáda Saudskej Arábie vo Washingtone, <http://www.saudiembassy.net/ReportLink/Reform%20Dec%202003.pdf>.
42. Prečo Saudská Arábia-nová ekonomika, SAGIA, <http://www.sagia.gov.sa/innerpage.asp?ContentID=3&Lang=en>.
43. Predstavenie, koncept a založenie GCC, GCC, <http://www.gcc-sg.org/Foundations.html>.
44. Problém menom OPEC, Pravé spektrum, <http://www.prave-spektrum.sk/article.php?192>.
45. Profil krajín GCC, BBC news, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/country_profiles/4155001.stm.
46. Reem M. Alriainaim, Nezamestnanosť v SAE, http://erf.org.eg/uploadpath/pdf/0404_final.pdf.
47. Reforma daňovej politiky Saudskej Arábie, Chemingui a Lofgren, http://www.erf.org.eg/11conf_Lebanon/Macro/Chemingiui&Hans.pdf.
48. Región Zálivu, Európska Komisia, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/gcc/index_en.htm.
49. Ropa, Wikipedia, <http://sk.wikipedia.org/wiki/Ropa>.
50. Ropné šoky, Univerzita Komenského Bratislava, <http://fmv.euba.sk/files/8.pdf>.
51. Ruská ropa a výzvy zemného plynu, Congressional Research Service, <http://fpc.state.gov/documents/organization/58988.pdf>.
52. Saudská Arábia mieri k TOP10, AMEINFOfinacial, <http://www.ameinfo.com/112477.html>.
53. Saudská Arábia štartuje industriálnu diverzifikáciu, AMEINFOfinacial, <http://www.ameinfo.com/65654.html>.
54. Saudské reformy v plnom chode, AMEINFOfinacial, <http://www.ameinfo.com/61050.html>.
55. Stratégia zahraničných investícií, SAGIA, http://www.the-saudi.net/business-center/foreign_investment_policy.htm.
56. Stručná história OPECu, OPEC, <http://www.opec.org/aboutus/history/history.htm>.

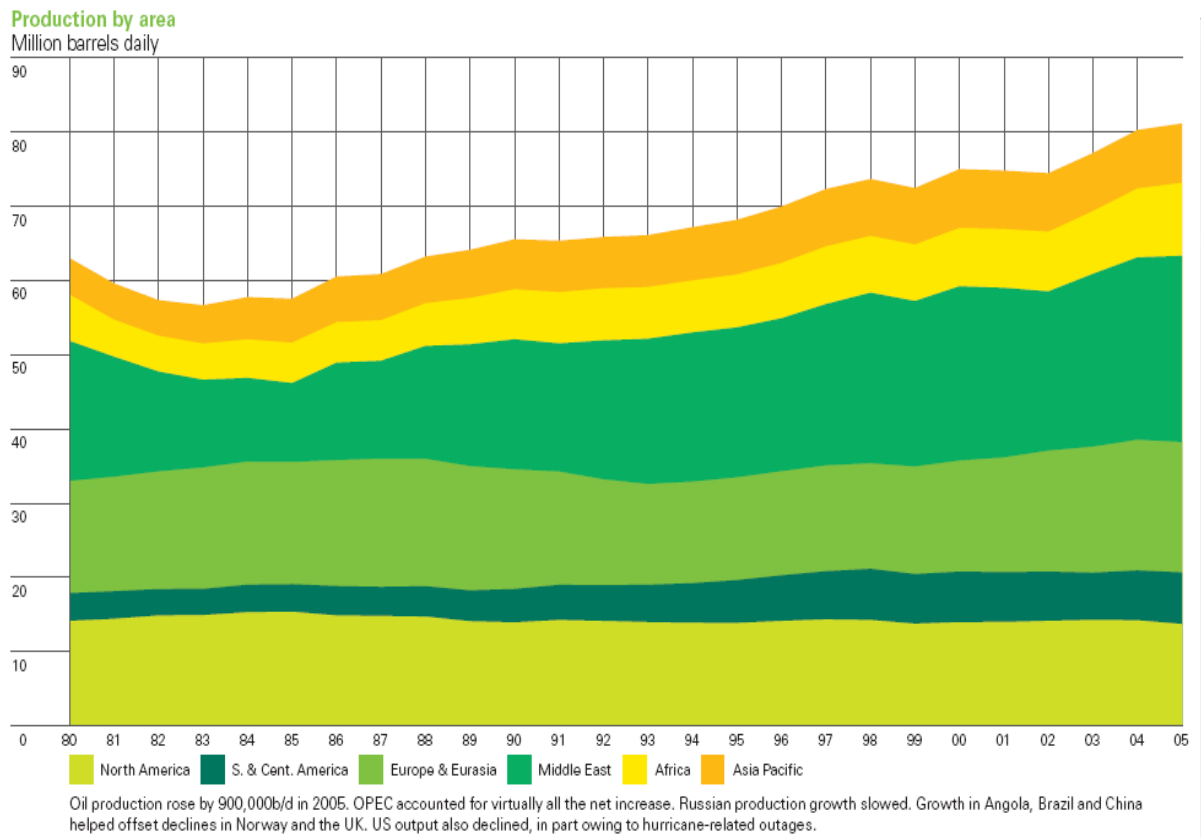
57. Svetový trh ropy a jeho vývoj, mesačník Finačné trhy,
<http://www.derivat.sk/index.php?PageID=9&SearchString=Ctibor>.
58. Štatistický prehľad svetovej energie, BP, <http://www.bp.com/home.do?categoryId=1>.
59. Štúdia krajiny Spojené arabské emiráty, Library of Congress,
<http://memory.loc.gov/frd/cs/aetoc.html>.
60. Tretí ropný šok, mesačník Finančné deriváty,
<http://www.derivat.sk/index.php?PageID=9&SearchString=Pilch>.
61. Tretie dejstvo ropných šokov, Profini,
<http://www.profini.sk/index.cfm?Module=Activeweb&Page=WebPage&s=12694>.
62. Turizmus, Saudsko-arabský informačný zdroj, <http://saudinf.com/main/e9.htm>.
63. Typy ropy a jej vlastnosti, Chemgaroo,
<http://www.chemgapedia.de/vsengine/vlu/vsc/en/ch/16/uc/vlus/typesofoil.vlu/Page/vsc/en/ch/16/uc/oilspill/oilintroduction/persistenceofoil.vscml.html>.
64. Výkladový slovník energetiky, ČEZ,
http://www.cez.cz/presentation/static/encyklopedie/vykladovy_slovník_energetiky/hesla/ropa.html.
65. Zahraničné investície, Encyklopédia národov, <http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/United-Arab-Emirates-FOREIGN-INVESTMENT.html>.
66. Zamestnanosť, Saudi Arabia Information Resource, <http://saudinf.com/main/e14.htm>.
67. Závislý svet, Profini,
<http://www.profini.sk/index.cfm?Module=Activeweb&Page=WebPage&s=12694>.

Periodická literatúra:

68. Mezinárodní politika 9/2003, s.6
69. Mezinárodní politika 6/2006, s.5-6

PRÍLOHA

Graf č.1: Spotřeba ropy podřa oblastř v roku 2005, v mil.barelov denne

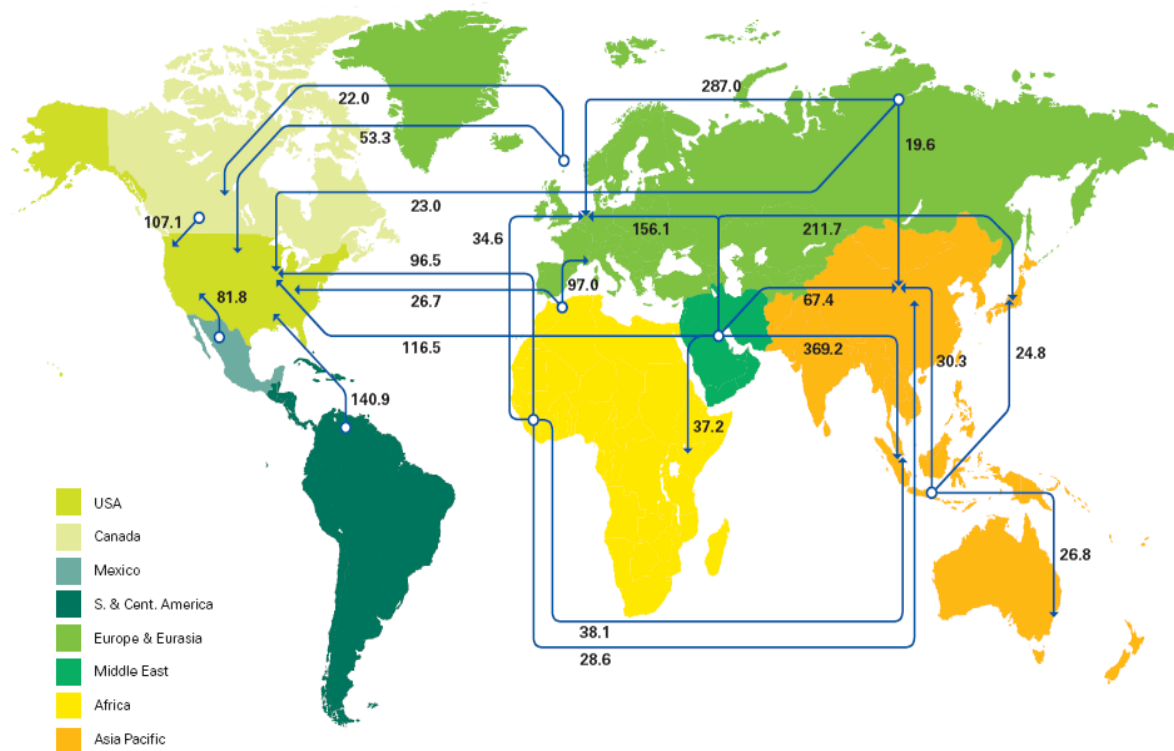
Spotřeba ropy podřa oblasti, BP,

http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2006/STAGING/local_assets/downloads/pdf/oil_section_2006.pdf.

Graf č.2 Obchod s ropou v roku 2005

Major trade movements

Trade flows worldwide (million tonnes)

Prameň: Obchod s ropou v roku 2005, BP,

http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2006/STAGING/local_assets/downloads/pdf/oil_section_2006.pdf.

